

ДОМАЋИ ЛИСТ.

Цена је листу :
на целу годину 2 фор.
на по године 1 фор.

Издаје сваког 1. и 16. дана у месецу.

УРЕДНИК, ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ:
СТЕВАН КОЊОВИЋ, учитељ.

За Србију :
на целу годину 5 дин.
на по године 3 дин.

НИКОЛА ГОШЕ

немачки помолог.

(Nicolas Gaucher — Besitzer und Director der Obst- und Gartenbauschule zu Stuttgart.

У немачкој помолошкој литератури, данас на првом месту стоји скромно име једног Француза — Николе Гоше а. Јест Н. Гоше је данас први немачки помолог; његова славна дела, која је написао и која пише на пољу теоретичног и практичног воћарства, јесу епохална дела, са којима се Немци само понесити могу и на која ће се помозати и после хиљаду година морати освртати.

Никола Гоше је онај славни немачки помолог, који је као рођен Француз — који своју народност и данас не одриче, него је се још с поносом сећа — направио у немачкој помолошкој литератури читаву револуцију, из које је он са својим моћним умним оружјем као победилац изашао, потиснувши у многих немачких помолога ону погрешну замисао, као да је немачка „Gründlichkeit“ на свима гранама врхунац постигла и само не-

мачком народу својствена. Он је први био, који је као чедо оног народа, на кога Немци баш не гледе са најпријатнијим очима, баш у срцу тога немачког народа имао толико смелости и храбрости, да им је избио из њихових глава, да је наука, па тако исто и по-

мологија својина једног народа, већим је и делом и на делу доказао, да је свака наука опште — интернационално добро.

На свима пољима науке, са особитом признаношћу се клања данас цео образовани свет великом духу и високој учености Француза. За њи се слободно може рећи, да су у сваком погледу оригинални. Док на-

против немачки народ, као вредан народ тежећи за тим, да издржи надтицање с њима, што не може својим генијем да постигне, он то чини са својим неуморним трудом, што му се заиста у врлину уписати мора. Сваком је великом

Никола Гоше,
немачки помолог.

делу Француз почетак; он је таког делу духа дао; а Немац је само наставио и усавршио; може бити да је овим радом још и боље створио и извео, него што је у зачетку замисљено — али ипак се не може рећи да је оригиналан. Но и ако се то може рећи за многа и многа дела, али што се тиче помологије, за њу се ни то не може рећи, јер све добро што до данас имају, све води своје порекло из Француске — све носи на себи тип великог духа француског. Па ево и ова појава то исто казује; први и највећи до данас немачки помолог, сушту оригиналност у својој струци видимо у Французу Николи Гошу као немачком оригиналном помологу.

Да нас боље могу да разумеју наши читаоци, ево ћемо да изнесемо податке из његова живота, који га с једне стране представљају као рођена и духовита Француза, а с друге га јако карактеришу као великог реформатора немачке помологије.

Никола Антоан Гоше родио се 1846. год. 17. јануара у Сарсекуру (Sarcicourt) код Шамона (Chaumont) (Haute Marine — Хот Марен) у Француској.

У Француској је и потребно теоретично и практично знање на пољу вртарства у опште, себи прибавио; године 1867. реши се да се специјално посвети на воћарство — на помологију. Те године ступи у естаблисман Жамена у Бурж-Ла-Рену, којом је приликом од својих колега којих је било из разних европских крајева чуо, где причају да ни у једној европској држави не негују се и не обделавају се воћке у разним вештачким фигурама — облицима, као у Француској, па е тога да воћарство тамо није ни напредно; и да за тај посао способни људи имају лепу будућност и да могу у сваком погледу просперирати и то особито у Швајцарској, Немачкој, Аустро-Угарској итд. Одушевљен овим причањем остави Париз крајем октобра и за неколико дана већ се био преселио 1868. у Кел (Kehl) но пошто нити је знао ни разумевао ни речи немачки, брзо се разочара о сјајнијој будућности и да га не беше стид, вели, на мах би се вратио натраг у Париз.

После тога дође у Штутгарт и брзо

се увери о истинитости оних речи, што му другови у Паризу причаше, и реши се да остане ту у Штутгарту; то је било 1869. Од те године па до 1872. беше компанион фирме Бинтнера, а сада тако зване Бинтнера и Ебла и као такав основао је воћарски расадник у коме је почео неговати воћке у разним облицима. Крајем 1872. године одели се и у непосредној близини отвори свој садашњи завод са расадником заједно, која је онда тек један хектар (2780 квадратни хвати) захватао, а данас износи преко 50 хектара (87 катастралних јутара), на чему и данас, уз завод свој за обучавање младића воћарству, бави се неговањем воћака и произвађањем разних воћних фигура.

Као учитељ воћарства дела од 1871. од кога доба, без ичије помоћи почео је добро немачки разумевати и прилично добро и говорити. Од године 1872. почео је прилежно и да пише за стручну штампу.

До сад је написао ова ваљана дела:

а) *Handbuch der Obstkultur*. Aus der Praxis für die Praxis bearbeitet. Ein starker Band von 946 Seiten Text, in Lexikon-Oktav mit 526 Original-Holzchnitten und 7 lithographischen Tafeln. Preis: broschiert Mk. 19—; elegant gebunden Mk. 20.— Berlin 1889. Paul Parey.

(Ручна књига за култивирање воћака итд.) Ово му је највеће и најбоље дело, о њему је толико критика изашло, да би читаву књигу могле сачинити и све су се о том делу врло похвално изразиле. Ово је дело преведено већ и на руски језик. Заиста је у правом смислу из праксе и за праксу сачињено. Оно садржи у себи све што треба да зна, ко хоће озбиљно да се бави са воћарством. Све је изложено тако лепо, складно и природним током, да би га свако могао разумети, јер у њему нема усилевога ни увијевога, него је све просто и поучљиво, а илустрације су тако лепе и јасне, да ти у многим приликама и оне саме казују и без речи. Заиста једном речи ремек дело. Јесте да је на њега утрошио и знања и труда и новца, али је с њиме и пожњео славу и хвалу!

б) *Praktischer Obstbau*. Anleitung zur

erfolgreichen Baumpflege und Fruchtzucht für Berufsgärtner und Liebhaber. 419 Seiten Text, 366 Illustrationen und 4 lithographische Tafeln. Preis in Leinwand gebunden Mk. 8— Berlin 1891. Verlag von Paul Parey.

(Практично воћарство итд.) Ово је извадатак из „Hadbuch der Obstkultur“, ово је за оне, који су ради да украће сазнају начин култивирања воћака.

e) *Die Veredelungen* und ihre Anwendung für die verschiedenen Bäume und Sträucher. Theoretische und praktische Belehrungen über das Ablaktieren, Pfropfen, Okulieren u. s. w., sowie über die Anzucht und Vermehrung der holzigen, im Freien aushaltenden Gewächse. Mit einem Anhang: Winke zur rationalen Obstkultur, einem Verzeichnis der für die verschiedenen Baumformen geeignetsten Obstsorten und einem nach Monaten geordneten Führer. Zweite Auflage. 450 Seiten Text, 201 Illustrationen und ein Stahlstich-Porträt des Verfassers. Preis: broschiert Mk. 5—; elegant gebunden Mk. 6— Stuttgart 1891. J. Hoffmann.

(Оплемењивање и примена за разно дрвеће и шибље итд.) Врло удесна за оне који хоће да се посвете проучавању разног каламљења и прикаламљивања, а уз то да сазнаду општа правила неговања воћака а особито да сазнаду општа и посебна правила резања воћака. Уз дело је и пишчев лик прикључен, по коме га и ми у овом листу и доносимо. То му је прво дело које је издао (у првом издању) год. 1884. А 1891. је већ друго издање доживело.

d) *Die Blutlaus*. Populäre Abhandlung über dieselbe nebst Anführung der geeignetsten Schutzmittel, billigster und wirksamster Vertilgnngsverfahren. Preis 50 Pfg. Stuttgart 1886. A. Jung's Verlag.

(Воћне уши итд.) Ово је брошира која поглавито говори о ушима које временом наиђу на јабуков лист и скоро га са свим утамане. Упознаје нас са тамањењем тога затирача.

Gaucher's Praktischer Obstbaumzüchter. Illustrierte Zeitschrift zur Hebung und Förderung des Obst- und Gartenbaues, der Obst- und Gemüseverwertung. Erscheint monatlich

2 Mal mit jährlich 12 Farbendrucktafeln. Preis Mk. 8— pro Jahr.

(Гошеов практичан воћар итд.) Ово су његове илустроване помолошке новине, које излазе под његовим уредништвом, и које је он 1885. године покренуо. Заиста је сласт читати и пратити тај часопис не знам шта је боље и лепше написано или чланци или оне оштре али и оправдане критике на стручна дела, која Гоше са особитом пажњом и живим интересом прати и свој суд изриче. Овим његовим снажним критикама растерује маглу и таму са помолошког поља, која као да се хоће чешће и код Немаца да појави. Овај часопис изилази у 5000 примерака — сретан народ; а код нас би срећан такав лист био кад би имао и 500 претплатника! — Сва су му дела са техничке стране ремек израда!

„Практично воћарство“ кад је написао посветио је то дело покојном краљу виртембершком Карлу, који га је изволио обдарити са сребрним одличјем за земљорадњу. Иначе на више светских, интернационалних помолошких изложба је добио за показане воћке, које су у особитим фигурама изведене прве премије.

Ове године 28. октобра навршиће се пуних 25 година како овај вредни трудбеник ради у Немачкој на воћарству и воћарској литератури, на њеном усавршенству и њеном напретку. Наравно да за то време није било у оскудици ни у жестоким нападајима од стране злобних непријатеља; али где тога нема?! Но срећа је што природни закон вели, да се против рада и истине не може дуго времена са успехом борити; његово је делање свугде сјајно и победило и непријатеље му срамно и поразило, а он сад ужива извојевани мир.

И заиста из целог његовог рада и делања се види кроз стално и темељно знање, коме се заиста сваки мора поклонити а највише Немци, чијем је имену и он нешто допринео, да се може казати да је то славно име, јер се с правом може назвати срећан и напредан народ. Немци му у првој линији имају захвалити, јер он их је у овој струци

знатно подигао, што им многа њихова рођена деца не моглоше до данас учинити.

Уз то му има и цео образовани свет да захвали, јер посредног многе и многе он учи својом здравом и језгровитом науком, која људство и материјално и морално унапређује. Па у то име, у знак признања, ево му и ми

Срби приносимо на олтар славе и хвале ово неколико искрених речи, са жељом, да још дуго и много на напретку науке, којој се посветио, на напретку, човечанства, буде радио. Живео!

Сомбор, 12. фебр. 1893.

Ст. К.

Воћарство.

Воћка у облику пирамиде (или купе — купаста воћка).

Крушка.

Резање друге године.

(Наставак.)

Приложена слика 20. показује нам воћку младичу од две године, која је произведена као што пређе навестисмо о слици 2. (бр. 1.) и о резању овакове једногодишње младиче. Кад ову слику сравнимо са сликом 6. (бр. 2.) видећемо између та два дрвета неких приметних разлика, које потичу баш отуд у колико смо било стабло, било споредне граници скратили — орезали. У том баш скраћивању лежи важност резања, кружење сока и постизавање замишљеног круског облика. Ту се види, да у колико смо једногодишње стабло сарамерно на ниже орезали, да смо у толико више добили на најнижем делу и споредних летораста, односно граници.

Воћкица, чији лик представља нам ова слика, прилично правилан облик има и само граници 1. према другима није се јако развила, него је застала у своме растењу — беше скрхана и због тога је застала у растењу. Да би је довели у сарамер са осталим границима, оставимо ју недирнуту, и оставимо на њој све очи неповређене, да већа количина сока кружећи кроз њу може ју већма са храном снабдевати. Дакле не ћемо је никако ни на краће, ни на дуже орезати. Да би више сока добила, направимо обао зарез на стаблу над основом те граници; а испод заломљеног дела лено и правилно зарезати. Крајње око мора се удезити са положајем с поља и тим ће начином

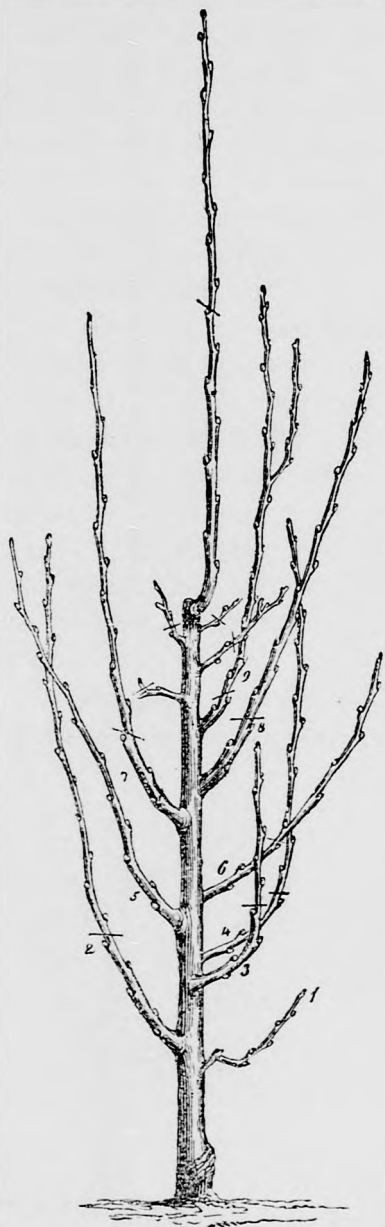
оно најбоље да потера, а то нам је управо жеља и намера.

Граници 2. која на противној страни према 1. лежи, јесте врло снажно израсла, а то баш е тога, што се граници 1. уназирила, а ова је тиме бујније терала, јер је и онај сок себи привлачила, који би требао да се на граници 1. применуо. Ову ћемо граници на 5 очију орезати, са крајним оком с поља; њу е тога морамо дужу одржати, да вукући себи сок, буде тим путем задоста давала и најдоњој граници.

Граници 3. 4. 5. и 6. које су одирике једнаке дебљине и једрине, морају се према тој сарамери једнако и орезати т. ј. све ћемо орезати на 4 ока. Но овде морамо приметити, да у колико су граници једрија и снажнија раста, у толико се на дуже орезују, или управо другим речима, у толико на граници можемо више очију оставити. Што год се реже, гледи се да једна граници према другој у извесном размаку и у правилном облику буде. У колико је која положенија или усправнија, мора се везама или привући или одбити од стабла, да све граници буду бар приближно у једном правцу.

Граници 7. и 8. мора се на 3 ока орезати; а 9. на два ока, а то е тога, што приближујући се врху, морамо круну сужавати (о томе беше говора при слици 2. бр. 1. стр. 5.). Ове три граници бећу мало дуже, па смо е тога баш и принуђени на краће их орезати, стати на пут јаком развијању горњег дела пирамиде. Али ако су ове и оваке граници прошлог лета биле уштинуте или

заломљене у врху, то онда при резању овом не можемо назити на очи, него на оне споредне гранчице, који су лане иза оне функције као залисци избили. И ту се крајња

Слика 20.

споредна гранчица исто онако орезује као да би проста само једна гранчица била; а остале споредне гранчице ако их има под овом крајном, не дирају се, јер ће до године од свих ових плодне гранчице и високе да постану.

Гранчицу вођицу, која по среди најснажније расте, треба надуже оставити, да стабло односно средњу грану круне у усправном правцу продужи. При резању се тражи потпуно развијено око и то да је са оне стране, где је крајни чвор од старијег дела стабла. Слободно се може у полак или још и нешто ниже орезати, да не троши на себе и на више споредних летораста, који ће из ње избити велику количину сока, него да од тог сока и већи део и доњи старији део круне храни и снажи.

Иначе у колико је год више могуће треба младицу од ножа и маказа штедити; једино је дозвољено, кад треба правилан облик попунити, на онда један или више зареза или прикаламљивање (аблактирање) изводити. Као и тада кад се разни заперци из слепих очију појаве, а ни на што нам нису; такови се одма одстранити морају, или ма и заломити, да не троше улудо храну.

Више ћемо пута наићи на оним крушковим младицама, које су на подлогама дугује накаламљене, да већ прве две године, а особите друге на гранчицама се много појављују плодних пунова, који нам не даду да резање онако правилно изведемо, како мало час напоменуемо, с тога пошто тај цвет, у интересу самог опстанка те младице не смемо на њој сав оставити, него тек један извештан и то врло мален део, морамо већином све уништити. Дакле и оне гранчице, које би ваљало по правилу орезивати, ваља опростити од цветних пунова. Такове пуне са свим се оштрим ножем до основе орежу, које је место кад зарасте, издаће из себе са стране из адвентативних очију више летораста, од којих ћемо један изабрати и неговати, а остале стаманити. Тим се начином спорије круна развија али ипак да се постићи упоредо са плодом заједно, који никад не смемо у већој количини на таковој младици оставити, јер ће вођкица ова брзо морати издати. (Наставиће се.)

О гајењу младог дрвећа

Од М. Томића.

Рецимо, да смо дрво баш како треба, по пропису и на мјесту усадили, те нам се мили погледати, како нам расте и зелени. — Јест али с тим нисмо збацили сву бригу с главе, што су нам се можда сва дрвећа, која смо усадили примила. — Да нам се дрво и надаље у здравом стању очува, требамо, да се поближе на гдје које ситнице осврнемо.

Понајприје, кад смо дрво усадили не смије се за један метар околно њега никаква друга биљка налазити, особито какав грм, зеље, па ни обични домаћи купус. Тај претен од једног метра, морамо више пута, при влажном времену прекопати; прво с тога, да се не би каква трава или коров појавила; а друго, да и жиле могу у што већој мјери потребити ваздух и свјетлост добивати.

У каснијем годинама, кад већ увидимо, да је земљиште прилично гладно и неплодно, то ћемо почети да ђубримо. Вубре не смије никада бити концентрирано, него се мора увјек са $\frac{2}{3}$ дијелова воде, најбоље воде кишнице помијешати. Да би смо при том што лакше, већу корист постигли, морамо на више

Слика 21.

мјеста, испод круне лишћа пробушити руне са сврдлом већ за то удешеним. Један од оваковијех, до сада најпрактичнијих сврдова показује нам сл. 21.

Обично нађубрење врши се већином помоћу овога сврдла, јер овај уједно проузрокује, да се земља провјетри. Пуњење шуба

с крутим ђубретом, тако рећи, осигура за више година дрвеће; дочим текуће, које се дрвету даје служи само за побољшавање плода. Вубре постављено на горњем дијелу жила, засити само горње, роснате жиле, а при том главна жила остане гладна, те почне да слаби, малаксава; на против ђубрење у дубље, придноси више користи, јер се тиме највећи део жила засити, нахрани и уједно провјетри. Што су жиле снажније и више распрострањеније, то је наравно и дрво сигурније против шкодљивих уплива.

То исто врјиједи и за винову лозу.

Из овог дакле долази следеће: Ако се хоће, да се дрво боље развије, то се мора у пролеће ђубрити; а да боље плодове добијемо, ђубри се у мјесецу Мају, Јуну и Јулу, дакле већином кад се плодови развијају и сазријевају — кад им је највише хране потребно.

Сл. 22. показује нам размјер, колико се мора од прилике од једне до друге руне про-

Слика 22.

стора налазити и како — у ком смјеру морамо бушити.

Здрава дрвећа морају на даље имати глатку и сјајну кору. Иста такођер с поља свједочи, да је дрво здраво. Ради тога треба дрво у јесени добро очистити од реса и маховина, које већином садрже зарезнике и поједине болести дрвећа. Ово чишћење врши се већином помоћу четкица (трћа) и лужије сафуњаче.

За тим се мора пазити, да се што брижљивије резање дрвећа изведе. Код овог раз

ликујемо летње и зимње обрезивање. У дрвећа, која су на ново засађена ово последње (зимње) обавља се тек у 4. или 5. години. При том мора се такођер пазити, каква се жели форма од истог дрвета произвести. Кад се жели пирамида направити, обично код крушке или јабуке, јер оне за тога имају особиту правилност, то се у пролеће мора од сваког летораста — нове младице по $\frac{1}{3}$ врха са оштрим вртарским ножем одрезати за тим са воском баштованским помазати (?). Горња младица мора бити за 30 см. на више него врх извањске гранчице. Код окресивања мора се на даље пазити, да се крајње очи — пупи с поља налазе. Све танке младице, такозвани „заперци“, морају се одстранити, такођер и изнутра гранчице, које сметају правилности треба одрезати. Остављене гране и гранчице треба да једна спрема другој стоје као палци у колу, те да се увјек и даље у том смјеру развијају.

У лето мора се такозвано „пинцирање“ предузети, кад се хоће, да ти дрво боље роди. У мјесецу Јуну почетком Јула, одрежу се од овогодишњих, свјежих младица по 2—3 ока од крајњег изгона, тим начином развијају се овогодишњи пупци, за тим се од истије (изгона) повише одреже и тако постану мјесто очију за плод — пупци за лишће, те тим дрво не избаци плодове. У идућој години развије се пролетно лишће и гранчице са добрим родом.

У касној јесени, кад смо дрво добро очистили, треба га намазати са смјесом од кречног млијека. Ко ово мазање само за двије године будо употребљавао, то ће се заиста осведочити на лијепом успјеху, јер ће му дрво потпуно здраво сачувано бити. За тим треба такођер одрезати све суве гранчице и кору однукнуту. Сасвим стара дрвећа, обично, која добру врсту плода дају ваља помладити, јаке гране одгестерати, тако, да заломак остане од 40 см. Ово се обично обавља у мјесецу Фебруару и Марту и то: Затестера се неки део с доње стране, за тим се одозго право доле грана одбила. Помлађено дрво, врло ће обилно пуштати младице од којих се на сваком заломку гране, остави по једна или двије, наравно најјаче, а остале се одрежу.

Дрвећа, која не дају добар плод, али која су ипак у цијелости, сасвим здрава, те ако још већу старост могу доживити треба накалати са бољом врстом. Ово се обавља на следећи начин: Одрежу се врхови гранчица све круне осим средњих, и тај израст треба на исти начин, како је већ у предпрошлој години овог листа (бр. 8. стр. 117. до 12. стр. 183.) изашло, помоћу очења укалати. У другој години подрежу се остале остављене младице, те се и ове накаламе — односно племенитијим очењем замјене. Овдје се мора пазити, да се дрво, које зимње плодове рађа, опет са зимњим накалама, на исти начин, летно, летним.

Писма из апиистике.

II.

Поштовани уреднице!

Познато вам је да је септембра месеца пређашње године била у Будим-Пешти скупштина пчелара немачких и аустро-угарских са изложбом. Изложба је сјајно испала и Немци ће се из Немачке и Аустрије дуго сећати оних дана, које су у сваком задовољству лепо провели за време скупштине у Будим-Пешти. Ово је 37. скупштина са изложбом немачких и аустро-угарских пчелара и ова је можда највећа изложба од тих 37 досад држаних за

тридесет и седам година. Ту је било у великој мјножини празних кошница, кошница са пчелама, разноврених справа, разноврених медова, воска, различита пића од меда, а било је књига и листова, што се тиче литературе пчелареке. Мађари су гостољубиви као и Срби. Водили су своје госте Немце по лагу-мовима будимским. Ту су их с најлепшим винима и шампањером частили. Пчелар Гра-венхорст вели кад су из једнога лагума изашли, опазила се на свима пчеларима немачким болест, која иначе само пчеле спопада и која

се зове немачки Flugunfähigkeit. На скупштини расправљала су се различна питања, али најинтересантнији говор био је апотекара Мецгера, у којем је нешто ново изнео, што се досад није тако мислило. Госп. Мецгер доказивао је у својем говору да у receptaculum-u seminis не може стати онолико сперме од трута, као што се досад мислило, него матица добије при спаривању нешто сперме од трута, па се после та сперма умножава сама у receptaculum-u seminis матице. На ово је пристао Фогел и сам Ђерзон је рекао на скупштини да је могуће да се сперма у receptaculum-u seminis сама размножава. Кад је скупштина у Будим-Пешти прошла охрабрио се г. Мецгер те напише чланак и разашље га у све немачке пчеларске новине, у којем доказује да матица не носи јаја трутовеска партеногенетски него да је матица сустримак, мелез (Zwitter). Кад сам овај чланак г. Мецгера прочитао, у којем доказује да је матица сустримак, мелез, одмах сам посумњао, да су осмогодишња испитивања г. Мецгера тачна, добра и истинита, зато напишем чланак против те нове ипотезе г. Мецгера и пошљем га уредништву Bienen-Vaterга, који је орган бечкога пчеларекога друштва. Тај ће мој чланак изаћи у 3. броју Bienen-Vaterга за мрт месец, али ја сво шаљем тај чланак и вама за „Домаћи Лист“. Чланак гласи овако: На 37. скупштини немачких и аустро-угарских пчелара у Будим-Пешти изнео нам је г. Мецгер нешто ново из живота пчелинега у својем говору, а то је, да се сперма у receptaculum-u seminis матице после спаривања с трутом сама размножава. Против ове ипотезе не можемо ми ништа говорити, шта више ми смо се с њиме спријатељили и држимо као што и Фогел мисли, да ће ова теорија Мецгерова, до које је он дошао после осмогодишњега испитивања, за кратко време бити примљена са свију страна. Али после скупштине у Будим-Пешти изађе чланак од г. Мецгера с натписом „Die Bienenkönigen ein Zwitter (Es gibt keine Parthenogenesis)“. У том чланку доказује г. Мецгер, да је матица мелез; да она не може носити јаја неоплођена, из којих би се трутови развијали, речју, нема

партеногенезе. Али ми морамо јавно казати, да су докази г. Мецгера сасвим ништави, којима он хоће партеногенезу да збрише. Тако г. Мецгер одмах у почетку својега чланка вели да су прави испитиваоци природе увек држали партеногенезу за нешто проблематично. Дакле господину Мецгеру несу Лајкарт и Сиболд, најглавнији ентомотоми и ентомолози, који су партеногенезу у науку унели, прави испитиваоци природе? Дакле г. Мецгеру несу Хекл, Дарвин и многи други, прави испитиваоци природе? Језгра је чланка, у којем г. Мецгер војује против партеногенезе ова: За оплођавање трутовеских јаја ствара матица у receptaculum-u seminis сама као Parthenos сперму са ћелицама, које немају језгре. Том спермом оплођава јаја, која пролазе поред receptaculum-a seminis и тим тек могу се даље равијати, из којих онда постају трутови. Оплођавање пчелињих јаја бива трутовеском спермом, коју матица добива при спаривању у receptaculum seminis и коју матица после сама размножава. Разлика између сперме, којом се оплођавају женска јаја и између сперме, којом се оплођавају мушка јаја јесте што се сперма за женска јаја састоји из ћелица са језгром, из које се развијају сперматозојиди, којима се женско јаје оплођава. Али не само после оплођења у receptaculum-u seminis матице развијају се сперматозојиди из ћеличних језгра него се већ у јајима (Hoden) трутовеским налази таква сперма, у којима се налазе ћелице с језгрима и сперматозојиди. Сасвим кратко речено оплођење трутовеских јаја бива спермом са ћелицама без језгра, а оплођење пчелињих јаја бива сперматозојидима, који постају из ћелица са језгром. Тако г. Мецгер учи и ту своју науку подупире писмом, које је добио од г. Сајганда и у којем му јавља да је и он нашао у receptaculum-u seminis пчела, која носи јаја, течност са ћелицама без језгра. Тим мисли Мецгер да је нешто доказао и да више о партеногенези не може бити речи. Матица је дакле мелез, хермафродит, јер сама своја јаја оплођава. Ја се не бавим природним наукама у правом смислу те речи, јер сам филолог, али пошто већ 18 година пчеларим и пошто сам са литературом и

животом пчелињим сасвим добро познат, то држим да и ја имам барем нешто права подигнути глас свој против доказивања г. Мецгера, што се тиче оплођавања трутовских јаја. Госп. Мецгер каже дакле да се трутовска јаја оплођавају спермом са ћелицама без ћеличне језгре. Ово се пак противи најновијој науци и најновијим микроскопским испитивањима, која говоре да нема ћелица без ћеличне језгре. Овај застарели поглед, којег се држао некад и сам Хекло, да има и ћелица без ћеличне језгре, није у најновије време у моди. Сад је питање како је могао г. Мецгер код неспарене и неоплођене матице у *receptaculum-у seminis* наћи ћелица без ћеличне језгре, где су други као што је Ђерзон, Лајкарто, Сиболдо нашли само неку водену влагу. Како је могао госп. Вајганд код радилице пчеле, која носи јаја трутовска, наћи у *receptaculum-у seminis* ћелице без ћеличних језгра, кад такве ћелице по најновијој науци не експстирају? Како је могао госп. Мецгер нешто на макар и микроскопом наћи, што се не може наћи? Ја таким микроскопским испитивањима не могу веровати. Да пак ћелица без ћеличне језгре нема, може се сваки уверити из Зоологије славнога универзитетскога професора Др. Ц. Клауса, у којој на стр. 5. стоји ово: „Mit Recht erkennt man daher in der Zelle die besondere Form des Lebens und das Leben in der Thätigkeit der Zelle“. (Virchow). Man wird diese Auffassung von der Bedeutung der Zelle als Kriterium der Organisation und als einfachste Grundform des Lebens nicht durch die Thatsache widerlegen können, dass es noch einfachere Lebensformen als die Zellen (im Sinne der herkömmlichen Zelldefinition) gibt, denen der Kern zu fehlen scheint.“ То је најновија наука и пред том најновијом науком мора се нова теорија г. Мецгера о оплођавању трутовских јаја распасти. Матица није мелез, сустримак, хермафродит, него носи јаја трутовска неоплођена, партеногенетски. То је Сиболдо научно доказао и у науку већ одавно унео. Партеногенеза остаје и даље још и женијални Др. Ђерзон нека се још дуго радује својему откривењу. Кад дакле нема ћелица без ћеличне језгре, то је онда новој

теорији Мецгеровој одмах тек што се родила отпевана и вечнаја памјат.

Друго питај ја: Како може та теорија имати живота, кад се њом не може разјаснити како се оплођавају трутовска јаја спермом, која се састоји из ћелица без ћеличне језгре, а како се опет оплођавају пчелиња јаја спермом, у којој су ћелице са ћеличном језгром кад су ћелице без ћеличне језгре помешане са ћелицама са ћеличном језгром у једном истом *receptaculum-у seminis*? Ја мислим да теорија она, којом се не може разјаснити оно, што се треба да докаже, није ништа друго него теорија од бобука, која ће нестати исто тако као што нестају и бобуци у ваздуху.

Треће није могуће по тој теорији Мецгеровој разјаснити како бива оплођивање јаја код ексцепционалне партеногенезе н. п. код свилене бубе (*Bombyx mori*) кад случајно женка нема прилике да се спари. Женка у том случају носи партеногенетски и јаја из којих бивају мужјаци и јаја, из којих постају женке. Како овде постају мужјаци, а како женке од једне женке, која је партенос? То се не може разјаснити по теорији г. Мецгера, зато његова теорија и нема ни малко живота.

Овако гласи моја одбрана партеногенезе, коју сам послао у лист *Bienen-Vater* и која ће бити већ штампана кад ја ово пишем. У тој одбрани одмах у почетку признао сам ја г. Мецгеру да ће се његова ипотеза на брзо са свију страна примити, а то је она ипотеза, која говори да се сперма трутовска после спаривања сама размножава у матичном рецептакулуму *seminis*. Ја сам се повео за Ђерзоном и Фоглом, који су на скупштини у Будим-Пешти г. Мецгеру такође одобрили да има право што се тиче размножавања сперме у *receptaculum-у seminis* матичином. Али сад, кад ово пишем, мислим друкчије. *Receptaculum seminis* у матице мали је као зрнце од крпса и г. Мецгеру се чини да није могуће да у таку малу кесицу може стати толико сперме да се може њом оплодити један до два милиона јаја. Ових дана пак славни физиолог и анатом пчеле, поп Шенфелдо доказао је и израчунао је математички на длаку да може

у *resceptaculum seminis* стати не два милиона него 25 милиона сперме као што је и пре њега израчунао проф. Лајкарто. Други су ипак докази, којима би г. Мецгер хтео ту своју

ипотезу да учврсти тако ништави да их је поп Шенфелдо једним дахом све распирио и није вредно даље о томе говорити.

Карловци.

Јован Живановић.

СВЕ О ПШЕНИЦИ.

Написао Фр. Х. Сремац.
(Наставак.)

III.

Оплођивање пшенице, те у чем се састоји процес стварања нових врста.

Па и ми смо научени кад видимо прашнике цвета пшеничнога низ клас доле висети рећи: „*да жито цвета*“, али по напред реченом сада смо се уверили да се љуто варамо, јер нас многа опажања и опити уверише, да је цвет најглавнију своју задаћу свршио кад смо ми држали, да ју врши. Еле оно онда не цвета, јер је већ прецветало. Но пошто то цветање или оплођивање недогађа се код сваке врсте, код сваког класа и цветка у један исти трен, већ траје често по 4 до 5 дана, то ипак у неколико имамо право, ако смо то тако рекли опазивши овде онде који висећи прашник, дакле ако смо то исказали на почетку цватње.

На цватњу упливише и топлота, јер кад за време цватње наступи на једном ладноћа или дуготрајна јака киша, то ваздух није више топао и довољно сув а то спречава повољни свршетак оплођивања. За неповољних околности времена, дешава се, да они класци, који су за ладноће цвали т. ј. да су за ладноће оплођивани, да су учмали и нису донели плода или су само $\frac{1}{4}$ или $\frac{1}{2}$ плодом уродили, што је од врло великога уплива на цео добитак. Па зато кад је пшеница посијана смеса од више врста, које не цветају у исто време, те које према томе све не ће од неповољнога времена настрадити, већ само неки део, то се тим више речена смеса препоручује.

Dr. A. Godron у Нанци чинио је многе покушаје кроз три године застошце и то код врста: *Логриншка без осина*, *пшеница са белог капа без осина*, *Русилон ишен*, *бела провинциска Touzelle*, *Agde ишен*, и *Ное ишен*. пак вели: „да се први цвети почеше отворати у $4\frac{1}{2}$ сата зором када је температура најмање 16° С. била. У $5-5\frac{1}{2}$ сати

настала је цватња нешто живља, јер је температура, коју је пшеница добила износила 18° С. и више а то је, како сам каже, онда када сунце сјаје на цватућу пшеницу. Директна светлост није увек од преке потребе, јер и за мутнога времена када је иста топлота као и за ведрога дана, бива обично врло лепа цватња. Цватња се тим пре сврши чим брже топлота расте. За тако повољних околности видимо у $6\frac{1}{2}$ или у 7 сати ујутру још само незнатан део цветова се отворати а то можемо сматрати цватњу за свршену. Али знати време односно добу дана, када пшеница цвате није тако нужно знати, већ начин како цвета, како се оплођује. Напред смо видели где Новацки вели, да се цвет сам оплођује, да прашници једнога цветка оплоде суседни цвет а и да многи заплођавајући прашак буде ветром нанешен. Годрон при својим опажањима нашао је тај заплођавајући прашак на 10—30 м. далеко, где је оплодио други цвет, из чега би се могло закључити укрштање врста и то природно укрштање. Но да ли је то могуће или не — видећемо.

Shirreff навађа у свом делу један пример, како је држао да је између двеју врста пшенице, које су једна поред друге растле приметно природно укрштање. Он је на своме покушалишту наизменце сијао *белу Shirreff пшеницу* и *црвену Shirreff* обе са осинама и то на узане леје, које су 30—35 см. једна од друге одељене биле. Следеће године 1860. употребио је са овога покушалишта добивено зрно за неколико хектара и то сваку за се. Шта се је догодило — код жетве нашао је међу црвеном пшеницом доста белог класја а међу белом неколико црвених класова, које је дао поизбирати. Бела зрна нађена у црве-

ној пшеници посејао је Shirreff опет, те је год. 1861. приметио да је иста примила карактер црвене пшенице, дочим су црвена зрна нађена у белој пшеници примила карактер беле пшенице. Но године 1862. и касније унуци прве генерације од смесе обеју пшеница нису били слични својим предцима, шта више била је велика разлика између њих по форми класја, по величини и боји зрна, по устројству сламе. „Дотле, додаје Shirreff, нисам веровао, да се врсте, које се једна до друге налазе, могу укрштати али о напред описаном случају не могу више сумњати“. Тако је Shirreff говорио и тврдио но после 14 годишњег искуства веровао је и говорио сасвим другачије, јер је многим и многим опажањима и опитима дошао до уверења, да је природно укрштање пшенице само случајно. Па кад је Shirreff, који си је великих заслуга око културе пшенице стекао, годинама до реченога уверења дошао, онда и ми веровати морамо, да је укрштање разних врста пшенице природним путем само случајно постало.

Дакле природним путем постигнуто је укрштање а овим опет добисмо случајно нове врсте, али има и други начин, којима до истих и до још савршенијих нових врста долазимо а то је уметнички начин.

И опет Shirreff описао је како је уметничким начином, уметничким укрштањем дошао до жељених резултата, до нових врста на вели: „Тај поступак мора се започети онда, када се клас (— женски клас), пошто је из своје травне цеве напоље се промолио, прикрати на 4 до 6 класца, од којих се на сваком остави по 2 цвета и то најдоња а остали се униште. Овим начином се олакша цео посао, те се припречи да горњи цветови не сметају доњим, наиме да заплођавајући прашак њив не пада у доњи цвет. На тај начин направе се два три класа мужака. На то отворимо паље женскога класа, одстранимо прашнице, пак је надокнадимо са прашницама мушкога

класа, након чега цветне паље слабом притиском (претима) затворимо. Када се прашнице из женскога класа уклањају, треба јако пазити, да се не повреде, да не би при тој операцији њихов заплођавајући прашак пао на тучак, јер би тиме створили бастарде. Ове опрезности код класа мужака не мора бити, пошто оплођавајући прашак сачува дуже времена своје оплођавајуће својстве а повреда прашница овде може оплођивање само поспешити. Добро је оперирано класје уз тачку привезати, да се спречи љуљање ветром, пак добро га је и каквом справом (корпом) покрити, да му птице не нахуде. Али у опште први производи оваковог уметног укрштања су доста нејасни, те истом после ове три репродукције можемо њив карактер распознавати а још више репродукција треба, да узмогнемо уплив климена нове врсте определити“.

Апри Вилморен, који је вештачким укрштањем врло лепе врсте створио, он је опет овако поступао. Отворио је један цвет, који ће се скоро оплодити, уклонио је сва три још зелена прашника, пак је паље опет затворио. Другога дана или неколико сати касније узео је други клас, који је служио као мушки, те је са прашницама са зрелим заплођавајућим прашком посипао тучак онога цветка, кога је хтео оплодити.

У томе од прилике састоји се процес при стварању нових врста, но једно и друго је рећи ћеш играчке па и ако сваки то и не може учинити, пошто мора имати неку вештину у претима — мора бити вешт. Еле то је посао врло мучан и трудан. Ово је дакле тим тежи посао, пошто сваки не може на овај начин учинити што би хтео а много је лакши онај начин поступања при прављењу нових врста, које је напред у другом одсеку споменуто, на оном месту где се говори о новим врстама.

(Наставиће се.)

ОСНОВНА ПРАВИЛА РАЦИОНАЛНОГ ПЧЕЛАРСТВА.

По табели (IV. издања) Целестина М. Шпалдингера, за српске пчеларе уредио Иван Машинеревич.

Један рој		Развијање пчеле, као :				Живи		И з н о с и		
чини	важи килогр.	јаве		Свега		цела дужина тела	дужина раширени крила	тежина	грамова	
		ларва	нимфа	јаве	дана				милиметара	грамова
1 матица	1—3	3	6	7	16	3—5 година	16—18	24	0.16—0.21	
0—500 трутова		3	6	15	24	Мај—Јуни	15	28	0.23	
7000—25.000 радилца		3	7	11	21	1 1/2—9 месеци	12—13	23	0.11	
Матица заплува јаја од Фебруара до Августа дневно 300—2500 годишње око 150.000 целог живота до 500.000										

Једна кошница са народом од	сабере за време главне наше дневно		годишње даје		Зими треба меда		Једна јака кошница у време ројидбе има	За 1 килограм воска требају		Специфична тежина
	килогр.	килогр.	меда	ројева	меда	килогр.		пчеле	килогр.	
20.000 радилца	1/4	0	0	0	8	матицу 1		меда 10	меда 1.39—1.43	
30.000 радилца	3/4	4	1	1/4—1/2	9	трутова 2000—5000		цветног праха 1	воска 0.95—0.96	
40.000 радилца	2	10	2		10	радилца 30.000—60.000				
50.000 радилца	3	25	3		11	затв. ћелија 60.000—70.000 матичњака 1—15				

На један квадратан дециметар долази са обе стране саћа	Восак		Температура у клупчадима пчела		П ч е л а	
	постаје при гибким	тони се при	обамире при	буди се на рад при	најмарљивије ради при	
Ћелија за радилце 850 Ћелија за трутове 510	30° С.	63° С.	+7—10° С.	+37° С.	+22—25° С.	

Подрумарство.

Сазријевање вина.

По Бабо-у и из властите праксе.

Написао *Милан Радуловић.*

(Свршетак.)

2. Уплив кисеоника на вино.

У овом се погледа има највише ученом францеском кемичару Пастеру захвалити јер први је он доказао, да вино у затвореној стакленој посуди без да са ваздухом у додир дође остане увијек младо без да боју укуе и мирис промјени. Чисто вино у отвореној посуди дакле у додиру са ваздухом промијени се брзо, боја постаје све жућа и жућа и вино стари. Црвена вина све више црвену боју губе док најпослије не побијеле. Овђе се вино много брже промјени него у бачви, јер је свјетлу изложено премда су промјене исте оне као и у бурету. Младо вино када се у флаше стави наравно је, да врло полачко сазријева и свој млади карактер придржи јер са ваздухом у додир мало долази. Обрато је с' вином, ако се флаше отворене оставе, с тога је наша задаћа млада вина помоћу претакања или ма на који други начин са ваздухом у дотицај ставити.

Ми морамо и то знати, да премного кисеоника вину шкодити може и да његов мирис и укуе премного онадне, када вино са ваздухом у велики дотицај долази.

Млада вина подносе много више кисеоника, јер садрже и више *оксидирајућих* материја, које се са кисеоником споје; дачим код старијих вина ових материја нема, и због тога може се укуе и мирис кисеоника смањити.

По Пастеру прима вино у се врло лако кисеоник из ваздуха.

Када вино лежи у дрвеним бачвама, узима вино кисеоник прво кроз дрво од бачве; а друго код претакања и филтрирања. Ваздух који кроз дрво бачве прође, од велике је важности за сазријевање вина, јер вино у дрвеним посудама врло прије сазре, него у стакленијем или земљаним. Ради тога су дрвене бачве најбоље, наравно ако није материјал за прављење истих прескуп.

У сваком добро уређеном подруму, мора

се оно вино, које из бачве извјетри надосути. Многи се тому противе, јер мисле, да онај ваздух који на мјесто вина у бачву дође, упливише на сазријевање истога, али ово је поспе погрешно, јер је вино усљед овога ваздуха болестима изложено. Познато је да у ваздуху има разнијех квасаца, које болести вина проузрокују, те чим дођу у додир са вином почну се развијати и разне болести проузроковати. Због тога треба увјек пазити, да је бачва пуна, те да нимало ваздуха не буде на површини.

Претање вина већ је давна познато, а од врло је велике важности по вино, јер помоћу овога одвојимо киселицу, а друго вино дође у додир са ваздухом. Познато је да се послје претакања свако несазрело вино помути и тек кад се ова мутеж на дну слегне, онда се избистри, и то тако непрестано траје докле вино потпуно не сазрије. — Код првог претакања главна је ствар, да вино са ваздухом што више у додир дође. Има доста подрумара, који цијев од пумпе са чесмом саставе, те вино никако или врло мало са ваздухом у додир дође. Ово је врло велика погрешка код многијех подрумара, а то због тога што се вино брзо преточи, али што главно са ваздухом у додир не дође, те због овога треба вино најприје у какву посуду оточити и тек затим помоћу пумпе у другу бачву пресути. Ваздух односно кисеоник упливише на разне дијелове у вину. Највећи је уплив наравно на оне *оксидирајуће* материје, које мутеж вина проузрокују. Ове се материје налазе растопљене у вину, али се оне чим кисеоником у додир дођу споје, нерастопиве постану, те као гакове на дно падну. Не зна се за сигурно, да ли осим ових материја још и какве друге с' тијем на дно падну. Зна се да вина, која су из гњила грожда приређена или на љускама дуже времена стајала, приме разних материја, које се због уплива

кисеоника, као нерастопиве на дно слегну. Многи потврђују, да испадање боје из вина није ништа, него оксидирање са ваздухом, али се о томе за стално не може ништа рећи. Горке материје, које се у вину налазе, промијену се у свакој киселој текућини при упливу ваздуха, те се често и на дно слегну. Избацивање винског камена (стријеша) познато је и најпростијем подрумару. У хладнијем подрумима вино губи више винског камена, него вина у топлијем подрумима, те стога вина у топлини више винског камена садрже. Највише винског камена губи вино за вријеме врења. Вино када провре оточи се у подрум и овдје се олади, те услед ове промјене губи много винског камена. Не саме млада, него и стара вина, која су већ потпуно сазрела и у флаше пресута изгубе много од винског камена.

Врло је важан уплив кисеоника на вински укус и мирис. Које материје овај мирис и укус проузрокују, није за сигурно доказано. Познато је да вино, које са ваздухом у додир дође, губи од ових особина. Мирисава вина, као мишћетин (мускат), траминац итд., не смију се премного претакати, јер иначе могу сав мирис изгубити, а пошто од истог и цијена њихова зависи, то се мора са оваквијем винама врло опрезно поступати. Али с' прам свијем тим има неких вина као н. пр. фино француско црвено вино Bordeaux, које тек после многог претакања свој карактеристични мирис и укус добије. У опће у сваком вину има обично по мало сирћетне киселине. Многи мисле, да је овому узрок кисеоник, али је ово посве неправилно, јер ово проузрокују гљивице, које се у врло малој количини у вину налазе, те због тога не могу вино покварити. Старија вина вазда садрже више киселине него млађа. Стара вина

садрже најмање 0.8‰ сирћетне киселине, док млада највише 0.4‰

Услед испаравања вина, вино губи и алкохола годишње $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ % а још и више. Највише испарава одмах после врења докле вино угљичне киселине садржи, јер ова продирући кроз бачку повуће доста и алкохола и воде собом.

Улив високе топлоте на вино.

Што је вино у топлијем подруму брже стари и сазријева. Када се вино угрије на 60° С. изгуби готово половицу оксидирајућих материја и наравно услед овога добије вино и чистији укус, а овај поступак није ништа друго него постеризирање.

Улив врло ниске температуре на вино.

Вино се врло теже смрзне него вода. Што је у вину више алкохола, то се оно све теже смрзава. Чист алкохол не може се ни код — 90° С. смрзнути. Када се вино смрзне, смрзне се само вода а алкохол је притом механично склопњен у овом леду. Свако смрзнуто вино изгуби из себе нешто боје, винског камена, укуса и естракта, али након неког времена, опет добије свој првобитни карактер.

При завршетку овога чланка проговорих још коју о ономе што је за сваког подрумара најважније, а то је: када је вино најразвијеније? Вино је онда најразвијеније, када је његов укус и мирис најбоље развијен. Не треба да је оваково вино сасвим бистро, јер вина, која немају много алкохола и естракта, развију се често прије него су потпуно бистра. Наравно је, да се јака вина много лакше развијају, те док се потпуно развију и избистре се.

Вајдлинг, на св. Саву 1893.

Виноградарство.

Каламљење издржљивих лоза.

— По барону Бабо-у —

Љубомир Стјепановић.

(Свршетак).

8. Каламљење у зелен.

Путујући маџарски енолошки писац Шам кроз Маџарску, односно кроз тамошње виноградарске предјеле у тридесетим годинама нашао је у околици Великог Варадина код тамошњих виноградара, винових лоза, које су овом методом окаламјене, те и дан данас, када питање о каламљењу велику улогу игра, са успјехом се ова метода тамо и сада употребљава. Винова лоза по овој методи окаламјена расте брзо, а и спајање зелених дијелова савршеније је, него кад се чврсто дрво са чврстим калами. Да каламљење у зелен што боље испане за руком потребно је, да су обадва дијела, каламлоза и подлога још у снажном расту и да је срчица (срж) од обадвога ваздуху не пропустљива, што се лако позна, кад се учини по један пресјек кроз сваки овај дијел; ако се на резотини неопажа бијела боја, тада се слободно у дотични дијел поуздати можемо.

Најбоље вријеме за каламљење у зелен јест од половине маја до конца јунија. У јужном Тиролу пробали су још почетком маја каламити у зелен, па су увијек повољне успјехе постизавали. Каламљење у зелен може се предузимати и кашње, но тада је избој слаб и кратак и не може да добро успијева, а преко зиме се осуши. Примјетило се је, да се боље примају они каламци, који се обављају мало више од земље, неголи они, који се производе близу тла. Ако је каламљење добро обављено, тада можемо — ако је вријеме повољно — 1—2 па и 3 м. дуге ластаре још исте године добити.

При каламљењу у зелен (ма којим начином) добро је, да се над самом резотином остави један лист винов, а саму тако резотину треба добро стегнути.

Између многих комбинација каламљења у зелен наспомењуемо *пострано каламљење*

у зелен, које се у Угарској особито препоручује. Исто се састоји у томе, да се близу чвора дивљака са питомим дијелом споји и добро свеже.

Успијевање каламка зависи у главном од времена; ако је посве угодно вријеме, тада ће се успјев знатно поспијешити, но ако навале велике кише и у опће хладно вријеме тада његов развитак стоји у двојби. С тога разлога и успјех каламљења у зелен није у западним и сјеверним предјелима тако сигуран као у источним и јужним. Но успијевање каламка не зависи само од времена, него такођер и од тога, да ли је каламлоза ставита на право мјесто; а то је оно мјесто, које се још налази у растењу, и које није застарјело.

Каламљење се мора по могућности што прије извести и све залистке, који се налазе на подлози одстранити одмах, чим се појави напредак каламка; са подлоге не треба лишће кидати. Нож мора бити добро изоштрен и чист; после сваког резања треба га очистити и чешће добро наоштрити, јер рез игра велику улогу у свакој методи каламљења.

Ово што рекосмо о каламљењу у зелен, то је само дефиниција у опће, а о самом изваћању ове врсте каламљења било је у низу више чланака говора („Д. Л.“ стране 156., 170., 186., 208. год. II.)

9. Пресађивање и њега окаламјених лоза у винограду.

Ја ћу поћторити још једном моје освјечење, да ћемо будућност винограда тек онда осигурати, ако окаламљење лозе прије у лозну школу, а онда тек на мјесто у виноград пресађујемо; оваки виногради ће лијепо напредовати и за кратко вријеме може се од њих богаго користити, иначе тако стојаће нам виногради у близини са пропасти.

Све оне каламке, који се из лозне школе

изваде, треба тачно уредити по врстама и све сумњиве од њих одстранити и ове још једном у лозну школу ставити.

Добро упрпољчене каламке треба нешто мало окресати т. ј. оно коријење, које је из саме каламлозе избило одстранити, а не треба трпити ни побочно коријење; главни коријен се скрати на 5—8 см. Каламлозу ваља на једно око орезати.

При пресађивању треба пазити, да се лозе тако дубоко у земљу ставе, да је резотина изван тла, јер иначе неби имало каламљење никаквога циља, пошто би из племенитога дијела избило коријење, а знамо добро, да је коријење наше лозе неиздржљиво против филоксере.

Што се тиче растојања код американских лоза, то ваља знати, да за ове лозе

треба већи размак, него ли за европске. У посве сувом земљишту узима се удаљеност редова један метер, а међусобни размак чокоћа 80—90 см.

Окаламљеном винограду треба већ у другој години поставити колце (тачке, мотке, притке), јер тада наступа јака вегетација, која се поспјешује привезивањем ластара за колац.

Често се тречи — што не би смјело бити — у окаламљеном винограду, да неко чокоће почне назадovati; оваке треба одма извадити и новом окаламљеном резницом замјенити.

Неки препоручају поваљивање окаламљеног чокота, но ја то не сматрам за добро пошто ће се на питомом дијелу појавити филоксера. Клостернајбург, на св. Саву 1893.

ОДЛОМЦИ ИЗ ПРИРОДНИХ НАУКА.

О петролеуму.

Ко још не би познавао ову лако запаљиву, особито мирисаву течност, која се у земљи у великој количини налази и која се данас већ и у најсиромашнијем сеоцету за осветљење употребљује! Но пошто држим да ће поштоване читаоце овога листа у неколико бар и то интересовати да сазнају подробније где се петролеум у већој количини налази, како се и колико се где добија, како је постао, од кад се служи човечанство њиме, — дакле историју петролеума, то сам се решио, да овом приликом о тој врло важној течности, коју више рекнем, него што се обично у школским књигама налази.

Сирови петролеум је, јасна или загацита, житка или густа течност; често ју прате сагорљиви гасови, садржи у себи како састојке, који се већ при умереној топлоти у пару претварају, тако и онакове, који се тешко испаравају, тешко изветрива уља и чврста тела (парафин). Према околностима прелази у врло густе материје, од којих се за последње чланове планински восак и асфалт имају сматрати. Петролеум је у земљи врло на далеко распрострањен и налази се у врло

разним земним слојевима, по некада и у близини вулканских места, али најобичније у таложном камењу т. ј. у камењу које се у току небројано много година из воде таложило. Некоји налази спадају у најмлађе слојеве наше земље, дочим се американски петролеум, скоро искључиво, из најстаријих слојева добија. Али на оним местима у земљи где се петролеум налази нема извесних петролејеских слојева као таквих, већ на против, то камено уље пробија суседно камење и испуњава пукотине и дупље, на које оно у току своје напје. Налазак је дакле због тога врло неправилан, и на непосредно блиским местима налази се петролеум у посве разним дубинама; на једном месту у дубини од 20, а на другом близу тога у дубини од 100 метара. Често садрже дупље поред петролеума воде и сагорљиве гасове, који су по њиховој специфичној тежини једни изнад других поређани и који већином под врло великим притиском стоје. Напје ли се бушењем непосредно на слој петролеума то ће гасови због свога великога напона уље до површине земље па и више на облик водоскока горе да уздигну.

Од свију земаља, које петролеум произвађају, стоји на првом месту северна Америка. У сједињеним државама најважнија петролејска зона повлачи се од западне границе Пенсилваније, у североисточном правцу попреко кроз ову државу као и кроз државу Њујорк по њеној јужној граници. Најважнија места за добијање петролеума у овој зони јесу: Мак Кеан у Пенсилванији, исти производи у средњу руку дневно 34.000 буради (а 3.25 центе). Алеган у Њујорку 12.000 буради. Дитав диштрикт продуцирао је 1892. године 64.000 буради. Од много мањег значаја су места: западна Виргинија, Охио, Кентуки и Калифорнија. У Азији даје Рангун (у Индији) годишње три милиона цената. У средњој и јужној Америци важнија су места: Њуба са великим богатством у асфалту, асфалтско језеро (Pitch Lake) на Тринидаду, петролејски извори на језеру Маракаибо. У Азији има Јапан доста знатне а Кина мање знатно петролејске изворе. Важан је округ Британска-Бирма, наиме острва Чедуба, Рамри и Баронгах. Геолошка формација састоји се из песковите глине, која слој глине покрива, испод које се слој камена угља налази. Петролеум се налази у глињи и кад се горњи слој пробуши и углињи бунар од 60—90 метара дубине ископа, то се петролеум у овоме скупи пливајући над водом. Из ових бунара тада даје се лако на површину узети. Панџаб има више места, на којима се доста петролеја добија а и Перзија је у изворима петролејским такође богата.

Најважнији део земље у коме се после северне Америке највише петролеума добија јесте без сумње Кавказ. Кавкаско-каспијска зона нафте почиње источно од каспијског мора а продужује се преко острва Чалоке и преко малих острва у близини полуострва Апшерон у округ Баку, а одавде се протеже дуж Кавказа преко Тифлиса, Тера и Новоросијског све до Крима. У главном разликују се четир региона и то: с' обе стране од краја Кавказа по један, један на северу а један на југу истога. Петролејски извори налазе се овде у са свим вулканичној околини,

која је и у минералним изворима богата. Врло богато награђују долине од Темрука или Керча на реци Кубан и северни Котао, који долину Терек и провинцију Дагестан обухвата. Оба пак најважнија Котла леже у долини Кура око Тифлиса и на полуострву Апшерон око Баку. У Тифлису пењу се запаљиви гасови у непрекидним струјама из земље. Код Баку гореше све до скорога т. з. света ватра. Петролеум се налази највише у т. з. терциерној формацији и средња дубина бунара износи највише до 60 метара, дочим се у сев. Америци силазе на 250—310 метара дубине. Највише петролеума дају бунари у Баку, где поједини природни извори образују до 2 километра дугачка језера. Аустралија и Африка имају такође прилично доста извора.

У Европу има истина на много места петролејских извора али су ипак само извори у Галицији од веће важности. Најважније место јесте Борислав код Дрохобица, где се петролеум и озокерит у битуминозној и славној глини налази. Озокерита добија се 2—4 а по некада и 30 цената дневно, а петролеума 1—3 центе. И у Русији (Пољској околини Печоре) као и у Романији налазе се доста знатни извори. У Немачкој има их нарочито у северозападном делу. Француска и Италија имају такође изворе од мањег значаја.

Петролеј се добија копањем бунара или се буше рупе 8—10 см. у просеку. Често се до њега достиже већ при дубини од 10 метара, а већином при дубини од 20—70 м. С' почетка надлази сам, но доцније мора да се извлачи шмрковима. Некоје рупе у сев. Америци дају дневно 1800—3600 друге опет 40.000—90.000 литара. Простије се добија петролеум помоћу бунара, у којима се исти скупља, као код Рангуна; и у сев. Америци употребљује се овај начин у неким диштриктима, а у Канади је порозни кречни камен некада тако натошљен петролеумом, да се из истога простом дестилацијом добијати може.

(Свршиће се.)

Сточарство.

Уплив климе, земљишта, местних прилика и хране на овце.

Од Павла Шпорзона.

Све ово има јака уплива, како на биљке тако исто и на животињско тело; једном речи, све је то врло важно и од одсудна утицаја како за природу животиња и услова за опстанак њихов, тако исто и за природу биљака на и услове њихова опстанка. Није ли сви горњи услови повољни по животиње и биљке, које су приморане да у таквим незгодним околностима живе — оне ипак живе, али не напредују, не напредују с тога, што им се поједини делови — органи — не развијају онако природним путем и начином, како они то захтевају, те с тога заостају у развијању свом и напредовању и тиме се руши нормалан начин живота укупног животињског и биљског тела и за то ми и велимо да је таково органско тело (животиња или биљка) болесно. И кад се те незгоде у већој мери намноже, да пређу ону меру у којој су заступљене добре стране ових тела, она (тела) морају тим незгодама да подлегну т. ј. престану бити органска (жива) тела или просто речено *изумру*.

Човек, на основу испитивања, истраживања и проучавања искуством је својим дознао те најповољније услове, под којима се могу поједина органска тела најбоље да развијају, да напредују, а тиме и да послуже оној сврси за коју их човек негује, води бригу о њима и стара се непосредно о срећи и напретку њиховом а тиме посредно о срећи и напретку своме. И ако човек не може да нађе на појединим местима све потпуне услове за опстанак ових тела, он се стара да искуством и науком дозна који се показују у најмањој мери те их вештачким путем измењује и допуњује, само опет да до истакнуте цели дође. Без одређене цели сваки је рад ништав.

Цел је сваког газде, да оне животиње које има и негује на своме дому и добру, донесу му што више и боље користи. Но да би то постигао, мора да му буде прва и нај-

већа брига да сазна и проучи главне особине свих животиња, све стокe. Само на основу познавања особина своје стокe, може човек ове ако су добре неговањем усавршавати а ако су зле старањем да отклони услове који ово зло потпомажу да се умале или баш и искорене.

Цел држања оваца јесте: да нам овца што више вуне да, док је жива; а кад се закоље, да што више од ње меса добијемо.

Умерени земаљски појас најподеснији је за одржање и напредовање наше домаће овце. У том појасу неизмењује се време напрасно, него се постепено или тако рећи неприметно прелази из зиме у лето и из лета у зиму а лето никад није прекомерно жестоко а то потпуно одговара природи наше овце.

Оне животиње које се биљем хране — биљождери — јако испуштају из себе пару кроз поре целокупне своје коже, којом јој је цело тело покривено. Ово је испаравање у толико веће у колико је топлији појас земаљски; то има врло велика уплива и на саму количину и каквоћу вуне.

У жарком појасу не само да се вуна прореди, него сасвим се преобрази у струњу; осим тога јака топлота јако просуши вуну, услед чега изгуби ону финоћу и мекоћу, због чега постаје крта и груба.

Већ и огртач — руно — у овце показује да је врло осетљива према зими, јер иначе сама природа не би се постарала да је од ове незгоде сачува дајући јој топлу вуну. Међутим суву зиму на ма и јачу може да поднесе, али кишовиту, влажну и ветровиту не може да издржи. Овци годи умерена топлота, чист сув ваздух, природна исхрана и благо поступање око ње.

У умереној клими није овца само потпуно здрава, него тада и највише и најбоље вуне даје. Али из овога не треба нико то да изведе, да за то, што у умереној клими држи овце, већ мора од ње да добије и доста

и fine вуне; без разумног одгајивање, без одређене цели, без доброг познавања вуне, па ако је овца у свима повољним приликама и околностима, ипак од ње не ћемо моћи ни добре, ни fine, па ни доставуне добити. У умереној клими истина да се овца најбоље осећа и ту је тек само један повољан услов извршен да се одржи у животу и здрављу, и она би ту исто тако напредовала, као и друге животиње, које су саме себи остављене да живе, без икакве цели за човека. Уз овај повољни услов долази да мора бити и други, а то је разумно одгајивање и неговање; дакле од сточара се изискује потпуно стручно знање. Повољна клима и потпуно стручно знање удружени дају јемства да ће се одређена цел моћи постићи. Без овога се не да ни замислити разумно одгајивање оваца, јер овца готово у свакој клими може да живи али мање више без цели.

Пошто овца већи део свога живота проведе на пашни, то и такво земљиште није од мале важности по њих, а да одговоре и потпомогну истакнуту цел. У пределима где су пашњаци у низи, мочарни и подводни, појављују се на овцама често разне заразне болести, које су у стању цело стадо да сатру. Даље подводне долине где је врло слаба измена ваздуха, на које сунце врло слабо сија, где је прекомерна росна паша, по речним обалама, поред језера, под густим и високим дрвећем, где оштра и јака трава расте у присенцима — на таким местима једва се може и замислити одгајивање оваца са успехом; та су места више за гојење оваца.

Овца воли да пасе брежним косама која се к југу простиру, где је ситнолиста трава, где могу да уживају свеж и сув ваздух. Али, пошто ми једва где можемо за њу да нађемо повољна земљишта, онда треба бар за тим да идемо, да су им повољније местне прилике и подеснија храна којом ћемо их код куће да у прихрањивању испомажемо.

Стегнуто глинасто земљиште је редовно влажно, хладно, смрдљиво, подводно и кад се на таком земљишту овце негују, обично се ометиље, добију сушницу или жутицу или пате од водене болести. Дobar пастир нади-

лази баруштине и брље и гледи да своје стадо одбије од ливада на којима је једра зелена трава, На глинастом земљишту вуна груби и ни мало није мека.

Глинасто песковито земљиште може да послужи са добрим пашњацима; на њему су овце здраве, вуна је мека и fine, да се лепо уредити.

И песковито глинасто земљиште редовно даје врло добре пашњаке; овце су на њему веселе и здраве; вуна због песка није масна но више сува.

На земљишту које је од саме црнице (хумуса) даје дебелу пашу, ова је више за гојење него за одгајивање; овде често на овце наилазе крвне болести.

У опште храна и исхрањивање оваца је од веће важности, него и сама клима и местне прилике. Добијање вуне већином зависи од количине и каквоће хране коју овце требају и троше.

Без сумње је, да храна има уплив на цело животињски организам, по томе и на коликоћу и каквоћу вуне. Само се од здраве и снажне хране може добити и здрава и добро вуна. Од рђаве хране, добија се рђава и вуна.

У рђавим околностима и приликама кад се овца налази, не може добру ни снажну вуну да даде, него слабу и рђаву, која је без боје, светлости, растегљивости и свију оних особина, које треба ваљана вуна да има.

После сваке болести, кад овца дође на добру и слажну храну и почне се опорављати прво јој се укаже нова и светла вуна према којој се види како јој је стара рђава и слаба, која после мало подужега времена сва опадне, а нова је попуни; то је ето живи сведок, да је на доброј храни добра и вуна.

У коме сразмеру иде овца натраг било болешћу било слабешћу, у толико јој се и вуна уназађује и губи своју вредност. Кожа јој се смежурава а по томе и оне поре кроз које вуна избија и расте, па с тога она и застаје; дакле смежуравањем коже, скупљају се и крвни судови и остали делови у којима се налази храна за вуну и немогуће ју је у оној мери хранити у којој би требало, па с тога вуна мора да иде натраг.

Без воде животиња, тело снабдевано са органима не може да живи.

Многи су пастири тога уверења, да се овце задовољавају ма каквом водом; но пошто свака животиња постоји и може да постоји само поред здраве воде, то је у том реду овца на првом месту. Здрава и свежа вода, снабдевана угљеном киселином оживљава свако животињско тело, па по томе и овчије стадо; а буде ли приморано на рђаву воду, то је изложено разним унутарњим болестима.

Тврди се, да она овца која редовно добру и меку воду пије, има на себи и лепу и фину вуну; а она пак која је упућена да гаси своју жеђ непрестано са хладном и јако гвожђаном водом у те је вуна крута и крта и врло се тешко пере, а овакова се вуна добија и од стада које је одређено да своје дане пробавља на кречном земљишту. Проста је сујеверица, да ваља овце јако заједнети, па тек онда их напajати; то је сасвим природно, а што је неприродно не може бити ни здраво, са изнимком при лечењу разних заразних болести.

Вуна губи од своје мекоће, финоће и гнпкости, и постаје крта, крута и сува кад је изложена многим кишама, крајеви јој се у више струка цепају. Даље покиснута овца се чеше и тиме губи једнаку густину а тиме се вуна јако уназађује.

При великом ветру овца не пасе, као и на жестоких сунчаним часовима око подне, тада их гонимо где у хлад где пландују, да не би иначе могле до какве болести или незгоде доћи.

Стрижа је оваца за пастира оно, што за ратара жетва. Том се приликом рачуна просеком колико тежине вреди једно руно т. ј. вуна са једне овце, и по томе одмах можемо да сазнамо, да ли пастирујемо са штетом или са коришћу? При стрижи ваља да истражимо где се погрешка налази, што нас са вуном нису задовољиле, шта треба да чинимо да одклонимо све те незгоде, због које је вуна рђавија; једном речи у будуће све удевити да нам неговање оваца успешно буде.

— ? —

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗ.

Godišnjak slavonskog gospodarskog društva u Osieku za god. 1893. izdan za članove podupirajuće II. razreda. Tisak Jul. Pfeiffera u Osieku. Naknada društva. — Вел. 8^о стр. 147. — цена. —

То је ето потпун наслов тога, ту скоро изданог, чистог пољопривредног (господарског) календара за о. год., кога ћемо што подробније овде приказати. Подједно ћемо ради лакшег разумевања изнети из њега и по коју белешку, коју поуку или које упутство, што ће само од користи бити читаоцима овога листа, а освежиће друге сухопарне стране овог и овакових приказа.

Књига је подељена у три дела. Први је део обични календар, други господарски са многим, разноврсним и дужим и краћим чланцима, а трећи нам део казује и ређа имена чланова и управе славонског господарског друштва.

У првом реду осим обичног налазе се и т. зв. сељачке гатње (гатања) о времену, а нуз дане уређен је и календар о трајању брџности (ношења) крава и кобила; што га је нарочито за овај календар саставио кр. жупан. ветеринар Ј. Несл, рачунајући трајања брџности код крава 40½ недеље (285 дана), а код кобила 48½ недеље (340 дана). Такову таблицу донео је и „Домаћи Лист“ у својој првој години. Да је ово корисно по наше домаћине, који се из незнања често у рачуну преваре, не треба ни да говорим, тим више, што је овако у календару изнето, распоређено, по данима текућим сложено много јасније и прикладније. — Осим тога има овде и лествица о биљеговању и кратки тумач новог новца. Још би само могли напоменути да се од сада мало већа пажња поклања састављању (односно преписивању) православног календара. Наш народ неје навикао да

чита нпр. овака имена: Клименте, Леон, Бенедикта, Ангим, Барбара, Себастијан, итд. Такова имена смешно звуче православноме уху. А код свакога првога дана у месецу ваља навести и дотичнога светитеља, а не ли само име месеца. Тако је из овог календара за љубав „фебруара“ испао св. Трифун итд.

У другој делу на првој месту су месечне господарске радње. Тај је чланак подељен на 12 делова, по месецима. У сваком делу налазе се радње у томе месецу и то под засебним одељцима по овој реду: у дому и на двору, — у подруму, — у пчелињаку, — на пољу, — на ливади, — у винограду, — у воћњаку, — на дуваништу, — у шуми, — лов. — Цео је чланак лепо, разумљиво и пажљиво израђен, те ће добро доћи, као упутство нашем ратару при свакој његовој раду. Одобравамо, што се на где којим местима препоручује сл. госп. друштво нашем ратару, да га оно у неразумљивом упути, и да га посаветује где и на кога да се обрати, у добу кад је спекулација отела маха, ако му што год буде требало. Тако на стр. 18. читамо: *Ne možeš li sam koju veću, a korisnu mašinu nabaviti — obrati se na „Slavonsko gospodarsko društvo u Osijeku“, koje će ti ovaku spravu i mašinu naručiti, da ju jeftinije, a i na otplaćivanje u obrocima dobiješ, a rokraj toga rado će ti savjetom pomoći, kakav stroj da nabaviš, i kako šnjim da radiš... на стр. 20. вели: *Želiš li voćke saditi, a nemaš ih, to se na dobe obrati na slavn. gosp. društvo u Osijeku, od kojega ćeš ih dobiti ili jako jeftino ili po sve badava... А како је нашем ратару вретан и савестан пријатељ, спреман учитељ потребан и користан знамо сви, који имамо посла са нашим сељацима. Окупи их какав спекулант, те их превари, па после немају ни у ком вери, — раде удиљ онако, како су им и стари радили, а та се радња противи данашњем духу времена. Уверени смо, да ће се многи наш ратар, желели што дознати или набавити што му је при раду потребно, ако не буде имао у близини таква пријатеља, обратити на Слав. госп. друштво, од кога ће у свако доба захтевана упутства**

добити, што ће само њему користити. --- Нешто би имали приговорити овој чланку, који је намењен ратарима „без разлике вере“. Читамо ту нпр. *Repa se seje o Kilijanovom, — druga o Aleksijevom, treća je Magdalenska, a zadnju sije sv. Sovro... kasne vrsti groždja беру se poslje Terezinja, итд. Сумњам да наши ратари православне вере знају што о тим светитељима, а још мање кад пада нпр. св. Ловра, Терезија, Килијан итд. Не би ли било упутније, да се од селе место тих светитеља, ставе датуми, или кад се је већ хтело народним изразом рокове означити, нуз светитеље споменути и дотичан дан и месец, кад исти пада. — Иначе као што већ реко смо, да не речемо баш исцрпљиво написан, а што приговорисмо, приговорисмо у доброј намери, желећи овом календару, у његовом даљем излажењу што више потпуности и савршенства, како би о њему удиљ добру и лецу рећи могли.*

Други је чланак: *Župnik i seljak Mijat*. То је одељак из књижице *Mate por Nekića*, што је ту скоро у Задру п. н. *Ručki razgovori* изашли. Цео је чланак разговор (дијалог) између Мијата (сељака) и жупника (попа) о приликама сељака ратара, па се са своје лакоће и тенденције и сам препоручује.

Svojstva dobroga gospodara. У чланку овом ређа и разлаже писац учитељ С. Види сва она добра својства што их има разуман господар. Осим урођених својстава, што их треба да има сески господар, који своје господарство ваљано и са успехом водити жели — долазе и ова: 1. *Љубав за ствар*. Ведрим лицем, вољно и трпељиво се снаша сва тежина рада, све непогоде времена; — док други спавају, господар устаје и весело ступа стазом свог тешкога рада. Ко нема љубави према господарству — тај упада у нужду и невољу, па и у очајање. Ово је најглавније својство. — 2. *Знање*. Варају се они који мисле, да господару не треба знања у својој струци. Стручно знање и умење чини и њега честитим и ваљаним, а знање је погодба, којом се до угледа и благостања доћи може. Частан је положај оног сеоског господара, који се у свим пољопр-

вредним гранама истиче као разборит и искусан. — 3. *Посленост*. Ова се истиче особито у точном надгледању својих посленика, своје дружине и властитим „прегнућем“. Рана зорица златна носилица. У прозорју је први посао обићи своје стаје и надгледати своју марву. Отуд је код неког, који исти рад снаша, марва боља, — јер дружина зна да господар редовно надгледа, па ревније и тачније тимари стоку. — Господар мора у свему предњачити својој дружини. Господарево око посао ради. Време је новац, особито код господара. То је као н. пр. поверено благо, с којим се мора знати лихварити и штедити. — 4. *Обзирност*, — одлучност и душевно расположење. У господарству је врло често нужна одлучност, — иначе затезање, оклевање, неодлучност од штетних су последица. Под оком господаревим несме нити најмања ствар изгинути. Особито треба да је обзиран, како би већ унапред претеће погибели одвратити могао. — 5. *Сталност и мирна промишљеност*. Поред телесне чврстоће — потребна је и душевна чврстоћа и сталност, и то највише овом сталежу, јер господар с највећим трудом пара црну земљу, оре, ради, сеје, па му семе показује обилан плод, — али један једини облачак, па је доста, да му сав труд буде узалудан, и да му се сва нада и радост уништи. Па онда где су и друге невоље, као: сунчана жега, водена поплава, мразеви, киша, мишеви, итд. па помор и погибел у стоци му, па на имању му ватра, која је у стању, да му сву тековину уништи, — и многе друге невоље. У свим тим неприликама треба дакле ратару највеће сталности, да га овакове несреће и ударци не скрхају и не стамане, да не падне у очајање, те да се са свим занемари и запусти. Сталност и мирна промишљеност кадра га је опет уздићи, — ту су још поља и њиве, с радом се може све оно надокнадити, што је пропало. — 6. *Постојаност и устрајност у извађању сваке намере мирнога испитивања прихваћене одлуке*. Господар пре свега мора бити стрпљив. Он мора мирно и без страсти успех свога рада очекивати, — несме бити разочаран, ако је у својој нади једне године, па

и више година преварен. Несме ради тога с правог пута саћи, којег је признао добрим, и другим путем поћи у нади, да је други пут можда лакши. Свом снагом мора се борити за постигнуће онога свога циља, ког је још у почетку определио, а никако лакомислено шеврдати. — 7. *Трговачко пословање*. Данас мора господар себе творничаром сматрати. Главна му сврха и циљ бити мора, да по могућности што више робе у најбољој каквоћи и са што мањим трошком произведе. Треба да зна рачунати са временом, новцем, радним снагама итд. Сваки изум, који иде на то, да радњу побољша, време уштеди, ручни рад умањи и рад поспеша — јесте благодат по господарство и треба да се увађа. — 8. *Ред и поредак*. Ред треба свугди и у свачем да влада. Књиговођство није само контрола целог господарства, него је подлога и душа његова. Ред је онде, где је сваком пословању опредељено време, а и свакој особи њена дужност, где сваки посао има своју опредељену меру, сваки простор своје становито опредељење, свако оруђе своју редовну употребу, сваки предмет своје припадајуће место. Ово су три правила, на коме треба да се оснива целокупно уредно господарство: а) чини све у право време и у правој мери; — б) чини све тако потпуно и тако добро, како ти је то само могуће; — и в) чини све са довољним сретством и издашним силама. — 9. *Господарење и мудра штедња*. Тврдица, а још мање ће расипник као господари далеко доћи. Први одузима средства к потпуном извађању у господарству, а потоњи их у лудо расипа. Треба се држати златне средине т. ј. пута, на ком се штедња и расипање дотичу, — још краће: буди у поједином обзиран и штедљив, а у малом савестан, па ћеш наћи средство за целокупно велико. Неје добар господар, који слаже новац на гомилу, па их безкорисно у орман затвара или их на обичне камате издаје, а овамо имаде прилике, да тај новац у свом господарству корисније употреби, где би и веће камате нашао. Са штедњом је спојено и 10. *Кућанство*. Добром господару мора кућа и поље најмилије боравиште бити. Неје за

село који изван куће тражи забаву. Не остављај господарство на делатницима, осим ако то важни разлози не захтевају. Провађај са суседима леп друштвени живот и буди гостољубив. — 11. *Вештина у налагању*. Ко неје научно слушати, тај не разуме ни заповедати. Ко је то научно, тај ће и према својим потчињеним сваку суровост и непотребну грубост напустити. Једна озбиљна реч, један строги поглед, једно кажњиво мучање (ћутање) више ће вредити, него вика и погрда. Где се виче, псује и грди, па и туче, ту заповест не вреди много, ту се не врше налози из привржености за саму ствар и господара, него силом споро и немарно. Уз ово својство иде још и 12. *Знање са људима оћити*. Да се посао обави много зависи од добре воље туђих људи, слуга, слушкиња, надничара итд. Од великог је дакле замашаја, да господар добру вољу у својих радника узбуди и будну одржи. Господар несме само душевним својим упливом благотворно деловати на своју околину и посленике, већ он мора и материјалне пробитке њихове на уму имати. Добра воља посленика само ће се онда уздржати, ако се „послодавац“ побрине за његову материјалну побољшицу, за здраву и кренку храну, за стан и одећу и обавља свој посао.

Исписасмо ево кратки извод овога кратенога и поучнога чланка. Поука ова добро ће доћи нашим ратарима, који овога календара не добише, а желе, да у своме господарству напредују, и да до благостања дођу. Златна су ово својства која се траже од наших господара и која је овде разумљиво и опширно нанизао писац у лепој намери, да се њима користе позвани. Хвала му!

Сад долази на ред чланак п. н. „Комасација земљишта“. Ту се разлаже од какве је све користи уједињење раскомадане земље, што је код нас и законом од год. 1892. поткрепљено. Као пример навађа се опћина Расдорф у Доњој Аустрији и то у 2 слике. У првој је слици нацртана цела опћина пре комасације са некојих 1115 честица, а у другој после изведене комасације са 34 комада земљишта. Трошак комасације изнашао је

4 фор. по хектару дочим је усљед исте чисте приход по хектару прорачунан са 3 фор. 67 нов. него пре, — дакле тај се је трошак већ прве године исплатио. Неки тамошњи становник чије је земљиште и овде на слици означено, већ је прве године са својих 38 хектара имао са 139 фор. 46 нов. (3 фор. 67 н. X 38) више користи него пре комасације. Чланак се завршује са надом, да ће се и наши господари што скорије за оваким примером повести, па комасацију земљишта предузети.

Мраз најбољи ораћ. У овом се чланку препоручује јесење орање по оној пословици: пред зиму орано, на пола ђубрено. Корист овог орања јесте та, што мраз развуљује грудве, па ситни земљу, а тиме се умножују и за биљку потребне храниве честице, пошто је дољњи слој земљин орањем горе окренут, више месеци изложен зраку, светлилу и мразу. Друга је корист пак, што нам је с пролећа и сетва раније могућа и што клим уевом зимска влага остаје сачувана, Јесењим орањем тамани се и коров, пошто усеви брже ојачају, па коров прерасту и угуше. При крају се још тумачи колико пута треба орати земљу, што једино зависи од каквоће дотичнога тла; од преоравања првог орања итд.

У чланку: „Vrieme za kosidbu“, писац доста темољно доказује, да траву ваља рано, свакако пре, него што потпуно оцвати, покосити.

У чланку: „O vinogradarstvu i podrumarstvu“, предлаже писац сељацима, да настоје сад, када је цена природном вину већ доста велика, а уметна су вина нездрава, да који комадић винограда засаде. За нове винограде ваља што више лежећа земљишта сувим и дубоким тлом одредити, особито на обронцима, према исходу и подневу, а доста удаљено од шума. Друго ваља бити опрезан код бирања лозе, пошто се исте морају према одношајима зрака и тла изабрати. Особито се несме никако из вида испустити „зеленика“, која је за сваку врсту вина потребна. За ново вино вели, да се мора свакако још пре Божића преточити, а у чисте се судове пре-

таче у доба 1. кад се лоза почне у пролећу кретати, 2. кад је лоза у цвату, и 3. пут кад се ново грође бере. У подруму где је вино не ваља држати купус и остало поврће. Цикнуто се вино поправља, када се угреју на жеравици неколико ораха док забеле и такови се у суд спусте. Мутно се вино лечи, када се у буре спусти нешто испечене тисце, а вино плесниво пак са „снерковим“ семеном, које се са зејтином накваси и на ватри угреје, тако да се семе распуца, па се онда тако вруће у буре спусти итд.

За тим долази подужи чланак п. н. Naputak, kako se vinogradi brane od trsne medljike (*Peronospora viticola*). Ту видимо, да је ерество против винове медљике *модра галица* (плави камен) и *креч у води*. На сваких 100 литара воде узме се 2 klg. модре галице, који се у тој води растопи. Међу тим се угаси у 5 литара воде 1 klg. негашена креча, па се то излије у ону растопину галичину, а *никако обратно*. Та се текућина онда лије у справе, те се њоме „шкропе“ виногради и то први пут, који дан пре цветања вино града, после три недеље други пут, а после 4 недеље трећи пут, — и то удиљ за лепа времена, када се скорој киши не надамо. Галица се може набавити од славон. господар. друштва у Осеку, које исто има до 10.000 klg.

Да напоменем још и фабрику, која такове штрцаљке израђује, и на коју се можемо обратити. Наслов јој је: Браћа Нехвиле (*Brüder Nechvile*) Wien VI. Ziegelofengasse 1. *)

У чланку, што долази за овим, говори се „о сходном начину размножења америчке лозе“, а то је, када се од америчкога чокота савију лозе, па се у земљу положи. Из сваког пуца на тој лози, потераће младнца. Овај чланак објашњен је и сликама.

За тим се говори о „цепљењу и каламљењу лозе“, па се препоручује код каламљења у дрвено (суhog) спајање и то Шампеново. Ради лакшег разумевања додане су овом чланку и 3 слике.

*) Потписани је имао прилике, да ово лечење у велико, види у Крижевцима, када је пре 2 год. онде на виноградарском течају био. Ако ми г. уредник дозволи, проговорићу о целом том течају коју више. — Писац. — Изволите нама ће баш мило бити! — Ур.

После тога говори се о главним зајамченим манама и рок јамчења код трговања са домаћим животињама, што их је закон прописао.

Даље је и једна таблица која показује трајање терања, бређости и седења, те време сисања разних домаћих животиња (13. на бр.)

Сад долазе ситнији чланци и белешке. Ми ћемо им натписе редом исписати, да се види, о чему се све и говори у овом календару, да се види разноврсни му садржај. Уједно ћемо по коју белешку у кратко и изнети, да се њоме користе и они ратари, господари, којима овај календар до руке неје дошао.

1. *Жуљ од ама код коња*. Чим се греботина појави, посина се са ситно истученом, и фино просејаном кафом (сувом) или чађом или прашином дрвеног угља. Или се узме маст, која се начини од 2 дела колодија и једног дела глицерина, па се њоме маже греботина.

2. *Коњска жвала у зиму*. Ту се препоручује, да се жвала у зими пре него што се метне у уста коњу, умочи у топлу воду, да се угреје. Иначе смрзнута наноси коњу велике болове.

3. *Шкодљивост влажних коњушница*.

4. *Сисавање коња за пожара*. Да коња за време ватре узмогнемо из штале извести, препоручује се овде, да му се глава омота влажном врећом или гуњем, да не види одсева ватре.

5. *Прерачунана мера за коње* (шаке и палце у центиметре.) Таблица врло корисна за господаре.

6. *Ушала вимена*. Ту се вели, да оболелој крави треба прва 2—3 дана дати само врло мало хране, да се смањи излучивање млека. Као „прочисно“ ерество препоручује се 1 kg. горке соли растопљене у 1½ л. воде, која јој се у једном дану 3 пута у размацима од 4 до 6 сати улива. Оболели део вимена мора се врло обзирно, трпељиво и вешто потпуно и најмање сваки сат измустити. После се оток маже машћу, — не попусти ли од тога, онда се употребљава парна купељ са тринама од сена.

7. *Пролив телад.* Одмах их треба од матере одвојити, а млеко им се не сме више давати. Место тога даје им се чорба која је ретко скухана од сирженог ражног брашна. У њу се још метне и соли и кима. Чорба, што топлија, даје им се свака 2 сата по прилици $\frac{1}{2}$ литре на главу. У исто време заштрцне се телету од остраг иста чорба (без соли и млека) помешана са нешто титричнога теја (Kamillenthee). Не срче ли теле чорбу, присили се благим начином. Кад се излечи, даје му се, радије што касније, млеко.

8. *Код музена крва.* Навађају се нека правила.

9. *Кад свиње неће да једу,* узми 2 kg. зоби и 36 gr. соде те обоје помешај у 4 литре воде. Кад зоб набубри подај ју по $\frac{3}{4}$ литре са осталом храном заједно свињама.

10. *Избор прасади за раслод.*

11. *Подизање палих животиња.* Ту прича један господар, како је имао волове, који су, утрудив се код радње, попали, па ни маћи с места. И тукао их, и вукао их, и жагао их — све заман. Најпосле узме траве и зачепи им ноздрве. То је помогло. Лежећим животињима недостајало је сад ваздуха, па док су за ваздухом хватали подигше се и сами без сваке муке.

12. *Вредност сунцокрета за кокоши.* Препоручује се семе вд великог руског сунцокрета као храна кокоши. Оно поспешује продуцирање јаја, а и перју даје лепшу светлост.

13. *Гнојење воћака кречом.*

14. *Гојење воћака у вртovima.*

15. *Гојидба лешњика.* Препоручује се да се стрма земљишта засаде лешњацима, који се добро плаћају.

16. *Јагоде у јесен.*

17. *Сенице у воћњацима.* Сенице су нам најкорисније тичице. Тамане бубе, чауре и јајашца од штетљивих буба. Особито то чине зими. Да их што више у свој воћњак прибавимо, ваља па неколико воћака причврстити зелене оморикове гране. За право чудо, вели се, како сенице по зими жудно на такве гране полећу.

18. *Најездница купушњака.* То је ситна

бубица, као мушица, која тамани лептира купушњака, тога „штеточињу“, па нам је због тога и корисна. Занимљиво је на који начин она то и чини.

19. *Пчела и господарство.* У овом кратком чланку препоручује се господарима пчеларство, са жељом, да што скорије и у нашим воћњацима, њивама и ливадама зазује пчелице. Дај Боже!

20. *Много страна пороба соликовог вапна.*

21. *Како ћемо пољске вране расилаштити.* Ту се вели, како неки Француз препоручује следеће средство, с којим је увек успео: Уби неколико тих птица и причврсти их на колац са раширеним крилима, па постави на њиву, где си сејао. Вране ти се неће никад више на њиву спустити. Истина је, да ће с почетка долетети неколико пута и сести на ближе дрвеће уз велику крику, — али после више никад.

22. *Сапуница као гној.* Овде се препоручује сапуница као гној, и то кад се њоме залије винова лоза, запречиће се стварање плесни на грождју, пошкропи ли се воћка, уништиће се множина бубица, за којом је изврстан гној, особито кад се помеша са гнојницом.

23. *Презимовање биља и повртеља.*

24. *Тамањење пољских мишева.* Најуспешније је средство угљико-кисели тежац (baryt). Узме се $\frac{1}{4}$ kg. тога, један килограм јечменог брашна, обоје се сгњечи у тесто, па се од њега направе велике куглице, у облику грашка. Те се куглице онда побацају мишевима и пацовима, обично у рупе им, да се не би друге животиње потровале. (Брем препоручује као најбоље средство: неговање непријатеља мишијих. *)

25. *Чувајте гуштерице.*

26. *Како осина гњезда разорити.* Узми крпу, умочи ју у терпентинску „жесту“, причврсти ју на штап и тури ју у ходник гњезда, те рупу чврсто зачепи. Ово се ради у вечер.

27. *Како ћемо гусенице купушњака уништити.*

*) Види о том чланак у Домаћем Листу бр. 10. год. 1891. (год. II.)

28. *Како ћемо са рубља* мрље од воћа одстранити.

29. *Леп за науку у бурал.* Узми 25 грама фришког лоја; 20 грама воска и 40 грама свињске масти, то све растопи и добро промешај. При расхлађивању примешавај просејаног пчелца. Напукло се место, пре мазања, мора очистити, па онда тек мазати.

30. *Канте* за поливање баште.

31. *Да чизме* од честе влаге не попуцају. Храстову кору ваљано укувај, па у ту текућину умочи чизме, да се умекшају. Пре него се посуше, намажи их се „скочевим уљем“ (Ricinusöl).

32. *Златна правила* за господаре. Од многих наређених правила тек угледа ради навешћемо неколико: Коров је убојница. — Читај господарске књиге и новине. — Сади сваке године по неколико воћака. — Не потписуј менице. — Главна је ствар да ти је све чисто, па и сама савест итд.

При крају овога одељка ради забаве додане су „Пошалице“.

Још нам је напоменути, да је овај део проткан са красним пословицама. На свакој страни доле налази се по једна.

Свршисмо ето и други део, па прелазимо и на трећи, на последњи.

У трећем је делу „Именик чланова славонског господарског друштва у Осеку у години 1892.“

Да се види како ово друштво напредује, проговоримо коју и о овом делу.

Председник је друштва вел. жупан сремски: Ервин пл. Чех, а подпредседници су: Васа Муачевић и Мирослав Брошан, тајник пак Ђура пл. Илић. У управном одбору видимо само једног Србина члана, дочим међу почаснима, и међу утемељачима више. Све су то пријатељи народнога благостања своје домовине. — Опћина — утемељача има 76, а школа 10, свега са још другим особама, има чланова утемељача: 126 — са уплатом од 100 фор.!

Остали чланови су у подружницама и деле се на чланове I. реда и II. реда. Згодном приликом проговоримо о управи и о уређењу овога друштва, овом пак приликом ре-

ћи ћу само то, да друштво има 12 подружница које имају своју самоуправу али у некле зависе од средишње управе, која рад подружница надзире и покреће. Све подружнице раде у свези са средишњим одбором. Највећа је подружница Винковачка (779 чланова), а најмања Лаћараћка са 45 чланова. Она је чини ми се тек прошле год. заснована. Све пак подружнице броје преко 3500 чланова (осим оних почасних и утемељача). Кад прелистамо цео именик чланова, видимо, да осим учитеља, трговаца, чиновника, највише има чланова: *ратара*, што нам је мило и драго. Њих ради као да је ово друштво највише и засновано, њих ради, њихове среће и користи, њиховог благостања ради, — ово се друштво удиљ и труди, па све и сва жртвује, само да пољопривреда крене у напред, да у народ продре рационално господарство, које је данас темељ државног опстанка, а народног благостања.

Да ово друштво тако напредује, заслуга је и *народног учитељства*. Вредно и родољубиво учитељство, амо у Славонији и Срему, труди се и ради, да и с те стране користи народу своме. Крај многог школског рада, лаћа се и те струке, па као оно пијонери са заставом у руци, крче и чисте путе рационалном господарству, напредној економији. *Viribus unitis* — сједињеним силама, постагло је оно доста, доста за сада. Крај материјалних жртава, притиче оно и моралном потпором амо. И словом и делом креће и потетиче оно ово друштво, што му се са највише стране и признавало.

Рекосмо за ратаре, рекосмо за учитеље ето, а поменусмо и чиновнике и трговце, ама нам је тешко кад на овом месту морамо друкчије да рокнемо за свештенике, — јест, за свештенике православне амо по Славонији и Срему. До душе њих неје да нема, има их, у некој подружници баш и прилично, — али кад сравнимо њихов број који је у шематизму, са бројем који је овде у именику, онда тек видимо оно — што не би требало да видимо. Јест могло би то и боље бити. Али, али — зашто неје сада?! Знан нам је позив свештенички, а знан нам је и углед, што га

они уживају у народу, па баш ради тога, колико би наш народ коракнуо у економији, када би сви свештеници похрлили амо? Та крај сваког свештеника ушло би у друштво најмање још 7 чланова, да и не говорим о већем могућем броју. А каква би корист била то по њих, сумњам, да не знају браћа свештеници, који, у овом добу треба добро да појме сврху и цел̄ оваквих пољопривредних удружења. Та бар и они су економи, пошто обрађују своје сесије, па би то било у многеме оправдано и по њих саме. Добар пример много вреди, а добро материјално стање лакше ће им сносити дотације, које као што веле још несу доста уређене.

Ну, надајмо се, да на томе остати неће.

Цео је календар, осим православног дела, латиницом штапан. Ово у многеме смета оним члановима овога друштва, који читају саму ћирилицу, или су у њој много вештији, него у латиници. То знам из праксе. А тиме је у многеме оштећена и лева сврха ових књига, сврха, коју је горње друштво поставило, да и књигом народ поучава у господарству. Уверени смо, да је у некле оправдан изговор самога уредништва, да је то отуд, што је за сад само $\frac{1}{3}$ чланова, који чате ћирилицу. Пре свега дакле морали бисмо поради на томе, да се таквих чланова још више набави, а то је и жеља самога уредништва, које је, крајбољих материјалних прилика вољно, да и тој незгоди доскочи. Ово највише с тога, што нам баш сврха овакових књига лежи на срцу, па би се веселили да их што више продре у народ, а мило би нам било, када би их народ читао, па читајући их њима се и користио у своме занату.

И сад већ једном завршимо.

Приказасмо ево овај календар опширно, како смо могли и знали; изнесосмо његову садржину у изводима, исписасмо по где коју корисну белешку, највише из разлога тог, да би читаоцима што јасније претставили све

његове добре стране, његове врлине и поуку му коју удиљ пружа својим члановима — господарима, — а што приговорисмо, беше, као што рекох, у најбољој намери, знајући, да су све те погрешке једино са непажње потекле, и да ће се усвојити при будућем издавању. Као што видимо календар је по садржини веома разноврстан, — има ту поуке, готово из свих грана економије, крај многих других ситнијих белешака из даназлука и господарства. Да је овај календар овако красно, вешто и практично уређен, као што га ево добисмо у руке, највећа је заслуга вреднога друштвенога тајника г. Ђуре пл. Илића. Осим оно неколико чланака што их сарадници написаше, сви су остали чланци потекли из његовога вештога пера. А сравнимо ли лански календар са овогодишњим, можемо слободно рећи, да је овај куд и камо бољи и савршенији, и по облику и по садржини. То захтева потреба, дух времена, да се на ове и оваке књиге, које хоћемо сељаку у кућу да пружамо и да га на проучавање истих принудимо, — што већа пажња обраћа. А да је то и жеља самога г. тајника показује нам ево и овај календар, чистога пољопривреднога садржаја. Само даље на томе, finis coronat opus, а нека је част управи Слав. господар. друштва на овакоме овогодишњем дару!

Језик је доста разумљив и лак, ма да има и таквих речи, које наш народ не говори, па и не разуме. Приговоримо још и оним многим дугим разгранатима реченицама, које несу за народ, па их се треба и оканути код овакових популарних књига. Што краће и јасније. Ово би требало, да се односи и на оне врло дугачке чланке. — Правопис је етимолошки, а и штампа је доста добра.

Препоручујемо овај календар нашим домаћинима, као zgodну лектуру њихове струке и заната!

Голубинци 1893.

Милан Марин,
тајник „господарске подружнице
Голубиначке“.

Листак.

РУЖА у народним устима.

(Наставак.)

Жеље се још и на даље протежу, њена је уобразиља тако јака, тако снажна, да није могла одолети срцу своме а да не опише и најблискији додир са драганом својим:

„Под њег би каранфил стерала
„А под главу румену ружицу;
„Нек мирише, нек се често буди,
„Нека моје бело лице љуби“.

Н. п. I. 626. 9—12.

Имамо још један моменат кога се до таћи морамо, који такође лепо карактерише жељу девојачку, а то је да би се и она рада прометнути у ружу знајући, да би тиме драгом на домаку била. Истина за овај случај немамо при руци навод правог народног генија, него морамо да се послужимо речима из бачванске једне песме, и ако по спољашности и садржини далеко изостаје иза оног бисерног низа кога је прави народни песник уз гусле по избор зрно по зрно низао. Па ево шта се вели у песми тако рећи локалне природе:

Беседила карловка девојка:
„Да сам ружа, ја бих се развила,
„У часловцу младом богословцу.

Бач. п. I. 778. 1—3.

Иза лепих и племенитих жеља девојачких, није ни наш момак изостао та и он приписујући ружи првенство међу свима најнежнијим створовима, њоме одева своје жеље, што преко гусларевих струна овако вели:

Створ се душо у градини ружом,
Ја ћу с' створити у бела лептира,
Па ћу пасти на румену ружу;
Рећи ћеду изакола људи,
Да ја гризем у градини ружу,
А ја љубим потанку девојку.

Н. п. I. 485. 12—17.

Па гле како девојче шалећи се хоће старцу да доскочи; он јој вели: „Ој девојко бићеш моја“, но она се непрестано опире природној жељи старчевој, изговарајући се, да ће се у ово и ово претворити, да покаже да не ће бити старчева, на што јој старац свуда доскаче док напоследку не рече ове речи:

„Проврћ' ћу се ружицом,
„А ја старац роми јарац
„Куд-ца ћу уз улицу,
„Тер ћу огрист ружицу“.

Н. п. I. 603. 16—20.

*

Нису ружом само неказане пријатне и једва очекиване жеље, њоме је народни геније задео и оне жалосне појаве које су истина непријатни гости наши али по закону божијем, по закону природе сваког тај удео снаћи мора, пакао да би лакше ову смртну чашу испили, обично при последњем тренутку изјављујемо наше последње жеље у погледу разне оставштине, па често и у погледу самог нашег мртвог тела, шта и како с њиме да се ради. Па млађано срце у последњем тренутку свом није могло заборавити ни на ружу него околини својој вели:

Више моје главе ружу усадите,
Сниже моји ногу воду изводите
Које младо прође нек се ружом кити,
Које л' старо прође, нека жеђу гаси.

Н. п. I. 542. 11—12.

А на другом месту момак изјављује своју последњу вољу и жељу, вели:

„Купајте ме ђулом руменијем
„Пронесте ме покрај моје Маре.

Н. п. I. 343. 35—36.

Па и осим изјављене последње воље и жеље у народу је нашем врло леп обичај да се мртвима гробови украшавају сађењем лепим цвећем и другим биљем у које се на првом месту рачуна и ружа. Па ево како гуслар опева и представља на два гроба таква гробна обележја:

На сред гробља два нова мезара
И по њима трава проница
На Муји је винова лозица
А на Малки румена ружица,
Све се лоза око руже вија
Ко Мујине око Малке руке.

Н. п. „В. В.“ 1890. 184.

Такав надгробни спомен налазимо и у овим речима:

На Јању ружу садише,
Миленку лозу винову;
Сави се лоза винова,
Около руже румене,
Како би Јане с Миленком.

Н. п. I 421 87—91.

Па ево још на један надгробни спомен
драгог и драге налазимо у овим редовима
Више драгог зелен бор израсте,
А виш' драге румена ружица,
Па се вије ружа око бора,
Као свила око ките смиља.

Н. п. I. 341. 19—22.

Па зар је народни песник заборавио том
најдивнијем божијем створу на овој земљи,
том стубу најнежније љубави домаће, тој
родитељци нашој од чијег су нам само имена
пуна уста миља и најјаче сласти — на матер;
та и на њен гроб није гуслар заборавио,
преко његових гусала и гудала прича нам
како благодарни синови украсише ружом гроб
своје љубљене мајке:

Чело главе ружу усадише,
Ниже главе воду изведоше,
Око воде јабуке садише:
Ко је млађан нек се ружом кити;
Ко је жедан, нека воду пије;
Ко је болан, нек јабуке једе.

Н. п. 740. 39—46.

Народна су уста увукла ружу и у
невину забаву; нису је оставила да буде само
озбиљних и тужних тренутака весник и
тумач, него је узеше као нежан створ, да с
њоме и нежну шалу збијају и невину забаву
чине; тако на једном месту налазимо да млада
спава а млађарија наишла на њу те збијајући
шалу хтедоше да је пробуде, на што ће
један рећи:

„Моја је не будите је!
Ја ћу је јунак будити!“
Убрао киту ружице,
Удара младу уз лице:
„Устани љубо иза сна!“

Н. п. „В. В.“ 1891. 365

А ево шта уради драги драгој кад је
затече где спава:

А моја јадна сама спи;
Тад' убрах стручак ружице,
И вргој драгој у њедра.

Н. п. I. 316 15—17.

*

Ружом се у народним песмама обележава
и мило место драгунице наше; тако у песми

„Дилбер Илија“ грли и љуби свог сокола,
лице грди а соколе храни, сузе рони а
сокола поји, а зашто? Само за то, да га верно
послужи, да му до љубе дође, да види: „Јели
ми мушко чедо родила“. А да је нађе упућује
сокола овим речима:

„Како долетиш под пенџер падни
„Под пенџером је ружа румена,
„А моја драга на пенџер седи...“

Н. п. I. 648. 18—19.

*

Наш је народ познат са многих својих
народних обичаја, међу којима постоји и тај
обичај да се тужи, јадикује, запева у веза-
ном слогу за покојнима својима, па и том се
пригодом ружа у уста народна увукла, што
нам јасно казују ови стихови:

„Ах! моја водо студена!
И моја ружо румена!
Што с' тако рано процвала!

Н. п. I. 1—3.

*

Да је ружа врло омиљено цвеће у на-
шем народу види се и по томе што њеним
именом зову и многу своју женску чељад, као:

О ва Бога, румена Ружице!
Кад си расла на што си гледала?

Н. п. I. 327. 4—5.

А да је баш то име баш прикладније
за млађе женскиње, јасно нам сведоче ова
два реда:

На водици Зумбул удовица
И девојка питома Ружица.

Н. п. I. 436. 5—6

*

Па као год што се именом ружиним
хоће да назове само име девојачко, тако се
на више места баш ружа приспособљује не-
виности; њоме се хоће да каже да је символ
невиности, и да она само са невиним створо-
вима најтешњих веза има. Тако се у народ-
ним песмама вели:

Расти ружо ти не гледај на ме,
Јер је мене оженила мајка.

Н. п. I. 327. 14—15

Или то исто само малко друкчије:

Цвати ружо, ти не гледај на ме;
Ја сам ти се јунак оженио.

Н. п. I. 326. 1—2

(Наставиће се.)

Народна медицина.

(Наставак.)

Amomum Zingiber. — *Тумбир*, корен му је лековит, јер греје и крепи стомак (Л. 97.)

Amygdalus communis. — *Бадем*; слатки бадем јако рани тело, него је тежак. Од њега се неки лековит олај прави. Горки је бадем многим животињама а и самом човеку, кад га много једе шткодљив (Л. 132.)

Angelica. — *Анђелски корен*, корен му је лековит за слабе људе (Л. 117.)

Анђелски корен. — *Angelica*, корен му је лековит за слабе људе (Л. 117.)

Anetum foeniculum. — *Дивља мирођија*, слатка је а и доста лековита (Л. 118.)

Anthemis pyrethrum. — *Од зуба трава*, многи је међу у шупаљ зуб, кад боли. (Л. 153.)

Anegit даје. — *Пелен*, *Artemisia absinthium*) горак је и јако мирише. Јуна је месеца најснажнији. Он греје, отвара и чисти стомак, тера гљисте, даје апетит к јелу и врло је добро средство против куге (Л. 152.)

Anegit даје. — *Салата* (*lactuca sativa*) није за слаб стомак здрава, ако се не помеша са другом зељењу; иначе разлађује крв, гаси жеђ, умножава у дојкињама млеко, даје апетит, и сан; за то су стари после вечере салату јели. Од њевог семена цеде неки олај, који нашем обичном зејтину ни мало не уступа (Л. 149.)

Anegit отвара. — *Маслинка* (*olea europaea*). Фришке и добре маслинке крене стомак, отварају апетит и бљувотину одузимају, а покварене више здрављу шткоде него што користе; гдекоје глава од њих боле. Со из саламуре од маслинака тера мокраћу. (Л. 97.)

Anegit. — *Цвекла* (*beta rubra*). Кувана цвекла и сирћетом поливена, ако се умерено буде, особито у вече употребљавала мекша трбух, лечи кашаљ, и отвара апетит к јелу (Л. 115.)

Apium graveolens. — *Целер*; корен од целера тера мокраћу, кад је фришак, а сув нема снаге. Шткодљива му је употреба за потпомагање успале. (Л. 118.)

Apium petroselinum. — *Першун* се не само у јела меће него и за лек узима. Вода од першуна отвара човека, чисти му прса од бала, растерује ветрове итд. У Енглеској целе њиве першуном засеју

па после напусте овце да попасу, јер је першун врло добар од шуге. (Л. 119.)

Apta. — *Sambucus ebulus.* Од зреле апте кувају неки пекмењ, који је за оне добар, који тешко мокре, тешко иду напоље, или се тешко зноје. Цвет и лишће у млеку кувано добро је од костобоље (Л. 119.)

Arctium lappa. — *Чичак*, свежим се његовим лишћем облажу отечене ноге да влагу извуче. Његов се корен са сољу добро утуче и меће на рану, кад је кога бесно псето ујело. (Л. 150.)

Artemisia abrotanum. — *Божије дрвце жут* има цвет, врло лепо мирише, а доста је и лековит (Л. 152.)

Artemisia absinthium. — *Пелен*, горак је и јако мирише. Јуна је месеца најснажнији. Он греје, отвара и чисти стомак, тера гљисте, даје апетит к јелу и врло је добро средство против куге. (Л. 152.)

Artemisia vulgaris. — *Комољика* добра је од многих женских болести, чисти и крепи материце, тера време итд. Наши је Срби суше и место труди употребљавају, а неки кувару у јела мећу. (Л. 151.)

Asparagus officinalis. — *Шпаргл* нема никакве хране за човека у себи, само што мокраћу тера, нити га је здраво често јести; јер се може од њега крвљу пропишати. (Л. 113.)

Aspidium filix mas — *Паурат*, његов је корен врло добар од гљиста (*Bandwürmer*) које се у човеку налазе.

Бадем. — *Amygdalus communis.* Слатки бадем јако храни тело, него је тежак. Од њега се неки лековит олај прави. Горки је бадем многим животињама а и самом човеку, кад га много једе шткодљив. (Л. 132.)

Бале у прсима. — *Исоа* (*hyssopus officinalis*) цвет му иде на једну страну, доста лепо мирише; неки га који бале имају у прсима пију као теј. (Л. 140.)

Бела лоза. — *Clematis vitalba.* Има две врсте и једна и друга је љута отровна, за то их не треба у уста метати. (Л. 138.)

Бела перуника. — *Iris florentina* Корен је подебео и члаковит, који је изнутра сав бео и на љубичицу мирише; даје се деци да га грискају, кад им зуби почну излазити. (Л. 100.)

(Наставиће се.)

Белешке.

У кратко о нераћању воћа. Један од обичних узрока, зашто дрво врло касно или никако не рађа, јест тај, што многи мислећи дрво од вјетрова сачувати, дубоко га у земљу укопају. Овако дубоко закопавање жила, јест главни узрок, да при дну стабла избијају велике множине гранчица, или се плетери,

лесје или лишаји појављују. Дрво услед тога слабо рађа и слабе плодове даје. У том случају треба исто (дрво) у неколико одконтати и земљу исушити — младо дрвче одмах извадити, те поново у плиће пресади. Други узрок нераћању може зависити и од врсте земљишта. За свако воће није једна иста, па и добра врста за обилно рађење, довољна. У

грозотлици — пјесковитој земљи успјева добро: тренсула, вишња, јабука па и крушка. Напосљетку треба и на то пазити, да ли је земља јака, плодовита, при том на мјесто, да ли је ниско или високо, суво или мочварно. Права и добра врста јабуке *Machanster*, успјева само у влажној земљи. Кад иначе здрава и снажна дрвећа нису плодна, то се обавља такозвано „загушивање“, да се постигне што већа корист, још је боље пустити младо дрво за једну годину, да га мало невремена опале, за тим ће боље и обилатије рађати. Добра промаја кроз круну лијепо обрезаног дрвета много приноси за боље рађање. Сађење дрвећа често једно уз друго, на исти начин узрок је неплодности, јер тако једно другом пријечи развијању.

*

Приправљање баштованског воска. Да можемо по себи приредити врло добру врсту течног вртларског воска требамо узети: 850 гр. јеловине, наравно измрљене, 20 гр. смоле и 30 гр. брављег лоја. Смјесу морамо кроз неко вријеме, док не провре на тихој ватри гријати, за тим по суду с ватре скинути и полагано улити у њу још 100 гр. жесте (шпиритуса) а при том морамо непрестано мијешати. Кад се све стиша, онда се текућина саспе у флацу и добро затвори. — У свему има тада један килограм. Овај восак при употреби на ваздуху отврдне. — У Клостернајбургу, 7. Јануара 1893.

Милан Томић.

Ситне белешке пчеларске.

Написао: *Ив. Маш.*

(Пчеларство у старих Грка). Грчки песник Илијаде и Одисеје — Омир пева доста стихова, који нам причају о пчели, пчеларству и меду код његових савременика. Стари Грци беху изврени пчелари; њима беше мед са свим обична храна и обичан зачин за њихова пића (вино, нектар...) Славан беше а и данас је на великом глау мед са атичког брда Химета. Стари Грци уважавашу пчелу толико да су је сматрали као светињу. Бога Дива (Зевса) као одојче пчеле напajaху слатким медом слетајући му на усне. Он сам беше Бог и заштитник пчела.

(Пчеларство у старих Римљана). Стари Римљани беху као и Грци јако одани пчели и неговању тога „дара небесног“ (*donna coelestia*) као што славни римски песник и писац „*Георгика*“ — Виргил у IV. књизи те збирке (Георгика) вели. Овај неумрли човек због свога слабог здравља повукао се на село, где се бавио пољопривредом особито

пчеларствои. Тај живот му је годио, тај живот га је крепио и телесно и душевно; његову песничку душу освежавао је тај живот и он уз еп „Енеиду“ пише „Георгика“. Четир књиге о пољопривреди. Пчела му је била особити љубимац, њу је заволео и њој је посветио читаву IV. књигу.

Плиније се у својим списима често задржава на пчеларству, пчели и пчеларима. — Осим ових и други писци римски говоре о пчеларству.

(Пчеларство у старих Словена). Компаративном филологијом доказано је, да су се стари Словени јако бавили пчеларењем. Та љубав према пчели и до данас неје се изгубила код свих Словена. Као Грци тако и Словени мешаху или прављаху разна пића од меда и медовина беше им омиљено пиће. Словени су научили и Германе пчеларству. Реч „*Meth*“ (медовина) сведочи нам о томе као и то да су они од Словена и то пиће примили.

(Југославенска легенда о пчели). Једна југослав. легенда прича о постанку пчеле: Једном дођу Исус и св. Петар к једној жени, која баш хлебац меташе у пећ. На молбу Христову обећа жена, да ће им дати најмањи хлебац, који стављаше на лопату. Док се хлебови пекли, постане овај мали хлеччић врло велик. Жена стаде сад говорити, да она неје њима — просијацима — обећала тај, него други хлеччић. Овамо онамо дође до преицке. Жена спонадне хлеччић те се баца за странцима. Овај згоди Христа у слепо око и рани га. У рани излеже се црв из кога изађе животињца мухи слична... излети и спусти се на оближњу стѣну. „Где Петре“, рече Исус „ово створење је *пчела*; она ће увек восак правити, без кога се неће моћи ни једна служба (чин) свршавати“. (*Bibliothek d. Unterhaltung und d. Wissens: „Die Bienen im Glauben und Brauche des Volkes“.*)

Карло велики имао је своје пчелињаке, о којима је издавао сам наредбе; тако строго је издавао наредбе о чистом држању меда и воска.

(Пчелиња уш — *Braula coeca, Bienenlaus*) Сићушна ова животиња, наметница слена и без крила приљуби се на стражњи део тела пчелињег, забоду своју рилицу као комарац те сиса из живе пчеле себи храну по више сати. Она може као и друге наметнице да живи док је на животињи од које живи, чим је скинемо угине. Некад се те уши тако намноже на пчели да све кните и онда је рђаво по члеле, јер ослабе и омлитаве да су неспособне за рад најпосле и

помру. Женка од ових ушију за целог живота излеже четир црвића који падну на патос кошнице где се за 14 дана потпуно развије уш, која кеба коју пчелу да се ухвати за њу. Најбољи лек противу тога гада је, да пчелар што чешће чисти патос сваке кошнице.

Књижевне вести.

(Замена и приказ)

Спољашњи сјај и доброга срца, приповетка Фрање Хофмана. — С немачког превела Даница Бандић. — Телечкова, учитељица. — У Новоме Саду. — Издање и штампа А. Пајевића. — 1893. — Стр. 228. — Цена 40 нов.

Одабрани псалмови у српском преводу са разјашњењем. — Прикупљени за горње разреде — на име IV. — основних училишта и I. и II. виших дев. школа. — Учителима и ученицима извео Ив. М. Поповић. — у Новоме Саду. — Издање и штампа А. Пајевића — 1893. — Стр. 28. — Цена 12 нов.

Пољопривредни календар за просту 1893. Издање „Српског Пољопривредног Друштва“ у Београду. Година XI. Уредио В. С. Богдановић. Цена 50 пара.

Godišnjak 1893. Slavonskoga Gospodarskoga Društva u Osieku. Izdan za članove podupirujuće II. razreda. Naklada društva. Cena?

Сиоменак. Лист за децу излази у Панчеву једанпут месечно под уредништвом Ивана Мартиновића учитеља. Годишња цена 80 нов.

Пчелица, лист за одраслију младеж, уређује Мита Нешковић надзорник у Беловару. Излази једанпут месечно; цена је на годину 80 нов.

Из администрације и уредништва „Домаћег Листа“.

Г. Р. С. — *Мостар*. По жељи Вам шаљемо од сваког броја по 5 примерака и само молимо да онима уступате ко се претплати; иначе заостале бројеве молимо да нам вратите, јер су нам ретки а требају нам за нове пријављене претплатнике. Српско Вам поздравље!

Г. Н. Т. — *Врпоље*. Не треба да се љутите што Вас потсетисмо на претплату, та и ми се не смемо срдити кад нам штампар рачун поднесе на исплату него морамо да платимо, па ако нам дотле не уђе толико новаца колики је рачун боме ушептрљимо и принуђени смо сваког потсетити на шаљање претплате коју још до сад послао није, да нам штампар не обустави посао. За то и опет Вам вељу не срдите се; размислите мало боље па ћете нам сами дати за право.

Дружини „Помагач“ ђака учитељске школе у Нишу. — Оно што одговорисмо пре 2 године вашој дружини на сличну молбу, да вам дружини лист бесплатно шаљемо, одговарамо и сад вама, да вам не можемо жељи задоста учинити, а то с тога, што ви кад би више труда себи дали могли би ипак добити бесплатно „Д. Л.“ али као заслуженог. Заузмите се вас неколико и скуните бар само 5 претплатника на целу годину и новац пошаљите, па ћете тада и на дружину добити један примерак бесплатно, а то тек можете учинити; у читавој Србији само 4 претплатника до сад имамо а ту у Нишу баш ни једног. Кад господа богослови у Карловцима и у Рељеву тим начином за своје дружине овај лист добијају, то онда могу и господа ђаци учитељске школе у Нишу. Кад тражите од нас неке услуге, онда нама пре тога ви треба да укажете. — Српско вам поздравље!

Г. Р. Б. — *Рудо*. По жељи посламо вам овогодишње бројеве на углед; ако вам се свиде а ви пошаљите што пре претплату ако не, а ви нам вргните натраг све до сад примљене бројеве овога листа.

Г. Ст. К. — *Сарајево*. Послано примисмо хвала вам. Пријатељски поздрав!

Г. Св. К. — *Мостар*. Примисмо, добро је, кад дође на ред уђе. Поздрав!

Г. Ст. В. В. — *Травник*. Све што нам јависте узесмо на знање. Поздрав!

Г. М. Ђ. — *Лијевно*. Кад дође на ред уђе. Поздрав!

Г. М. Ч. — *Бечмен*. Примили смо, док прочитамо, писмом ћемо вам јавити. Поздрав!

Напомена. — Због нагомилааног материјала морадосмо спојити са 5. и 6. број и сад га издати у место 16/28. марта. Уједно молимо све наше п. сараднике да се стрпе са својим писменим радовима; што ваља све ће ући само кад ред дође на њих.